

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Zoran Vobič

**DOPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE PRI IZVAJANJU
VOJAŠKE OBRAMBE NA OZEMLJU
REPUBLIKE SLOVENIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Zoran Vobič

Mentor: doc. dr. Igor Kotnik - Dvojmoč

**DOPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE
PRI IZVAJANJU VOJAŠKE OBRAMBE NA OZEMLJU
REPUBLIKE SLOVENIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

1 UVOD	1
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	4
2.1 Opredelitev predmeta proučevanja	4
2.2 Opredelitev ciljev proučevanja	4
2.3 Hipoteze	5
2.4 Raziskovalne metode	5
2.5 Struktura diplomske naloge	6
2.6 Opredelitev temeljnih pojmov	7
2.6.1 Popolnjevanje	7
2.6.2 Dopolnjevanje	8
2.6.3 Vojaška obramba.....	8
2.6.4 Ozemlje Republike Slovenije.....	8
2.6.5 Izgube.....	8
2.6.6 Vojaška rezerva.....	10
3 VPLIV SODOBNIH NAČINOV POPOLNJEVANJA NA DOPOLNJEVANJE OBOROŽENIH SIL S ČLOVEŠKIM DEJAVNIKOM.....	12
3.1 Sodobni načini popolnjevanja oboroženih sil s človeškim dejavnikom	12
3.1.1 Obvezniški način popolnjevanja	13
3.1.2 Poklicni način popolnjevanja	15
3.1.3 Najemniški način popolnjevanja	17
3.1.4 Kombinirani način popolnjevanja	18
3.2 Vpliv sodobnih načinov popolnjevanja oboroženih sil v miru na zmožnosti dopolnjevanja.....	18
4 STRUKTURNA PREOBRAZBA IN POPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE.....	24
4.1 Struktura Slovenske vojske.....	24
4.2 Doktrina delovanja Slovenske vojske pri obrambi nacionalnega ozemlja	27
4.3 Popolnjevanje enot Slovenske vojske.....	28
4.3.1 Aktualno stanje popolnjevanja.....	28
4.3.1.1 Poklicna sestava.....	28
4.3.1.2 Obvezna rezervna sestava.....	29
4.3.1.3 Pogodbena rezervna sestava	29
4.3.2 Spremembe v popolnjevanju enot Slovenske vojske	30
4.3.2.1 Spremembe v strateškem okolju.....	30
4.3.2.2 Popolnjevanje enot Slovenske vojske do leta 2010.....	31
4.4 Mobilizacija Slovenske vojske	33

5 DOPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE PRI IZVAJANJU VOJAŠKE OBRAMBE NA OZEMLJU REPUBLIKE SLOVENIJE.....	34
5.1 Različni pristopi k dopolnjevanju oboroženih sil	34
5.2 Količinski in kakovostni vidik dopolnjevanja	38
5.3 Možni scenariji dopolnjevanja vojnih enot Slovenske vojske.....	39
5.3.1 Dopolnjevanje brez ponovne uvedbe vseh sestavin vojaške dolžnosti.....	40
5.3.1.1 Možnosti dopolnjevanja do konca leta 2010	40
5.3.1.2 Možnosti dopolnjevanja po letu 2010	41
5.3.2 Dopolnjevanje na podlagi ponovne uvedbe vseh sestavin vojaške dolžnosti	42
5.3.2.1 Možnosti dopolnjevanja do konca leta 2010	43
5.3.2.2 Možnosti dopolnjevanja po letu 2010	43
5.4 Koncept strateške rezerve Slovenske vojske	45
5.4.1 Namen oblikovanja strateške rezerve.....	45
5.4.1.1 Obseg in struktura strateške rezerve.....	47
5.4.1.2 Nadomeščanje izgub.....	48
5.4.1.3 Povečanje zmogljivosti Slovenske vojske.....	50
5.4.2 Organizacijski vidiki strateške rezerve	51
6 ZAKLJUČEK.....	57
7 VIRI.....	60

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 3.1: Viri dopolnjevanja glede na različne načine popolnjevanja v miru	19
Tabela 4.2: Kadrovska struktura SV 2005 - 2010	32
Tabela 5.3: Organizacijski in funkcionalni vidiki dopolnilnih enot.....	53
Tabela 5.4: Organizacijski in funkcionalni vidiki učnih centrov	53
Tabela 5.5: Organizacijski in funkcionalni vidiki sil za povečanje zmogljivosti SV	54
Slika 4.1: Obseg in struktura SV na dan 31. 12. 2005	25
Slika 4.2: Obseg in struktura SV na dan 31. 12. 2010	26
Slika 5.3: Operativne sile SV, sile za dopolnjevanje in povečanje obsega	48
Slika 5.4: Proces dopolnjevanja vojnih enot	49
Slika 5.5: Naraščanje sil SV za obrambo RS	51

SEZNAM KRATIC

GŠSV	– Generalštab Slovenske vojske
IMDE	– International Military and Defense Encycplopedia
MORS	– Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
OZN	– Organizacija združenih narodov
PDRIU	– Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje
PP	– Poveljstvo za podporo
PSSV	– Poveljstvo sil Slovenske vojske
ReDPROSV	– Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV
ReSNV	– Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije
RS	– Republika Slovenija
SOPr	– Srednjeročni obrambni program 2005 – 2010
SPObr	– Strateški pregled obrambe 2002/ 2003, z vizijo razvoja do leta 2015
SSKJ	– Slovar slovenskega knjižnega jezika
SV	– Slovenska vojska
TORS	– Teritorialna obramba Republike Slovenije
UC	– učni center
VED	– vojaško evidenčna dolžnost
VTP	– Vojaškoteritorialno poveljstvo
ZObr	– Zakon o obrambi
ZVojD	– Zakon o vojaški dolžnosti

1 UVOD

Struktura vojaških sil se spreminja glede na grožnje v regionalnem in strateškem okolju. Po koncu hladne vojne je v evropskem prostoru prišlo do velikih sprememb pri vključevanju človeških virov v oborožene sile. Grizold (1999: 13) ugotavlja, da se kljub pozitivnim premikom in spremembam optimistični obeti o odpravi vojaške sile niso uresničili. Za pozitivne procese omejevanja oboroževalne tekme v Evropi isti vir ugotavlja, da "modernizacija in profesionalizacija oboroženih sil predvsem močnejših držav nakazuje, da ostaja uporaba sile še naprej pomemben instrument politike sodobnih držav".

Na načine popolnjevanja oboroženih sil v miru vplivajo različni notranji in zunanji dejavniki. Sistemi popolnjevanja oboroženih sil v evropskih državah so različni in pod presijo nadaljnjih potreb po spremembah in prilagajanju. Spremembe potekajo v daljšem časovnem obdobju. Splošno je zaznaven prehod od splošne vojaške obveznosti na poklicni način popolnjevanja. Spremembe v načinu popolnjevanja oboroženih sil niso omejene samo na razvite evropske države. Ob spremembah načina popolnjevanja potekajo tudi obsežne strukturne spremembe.

Vojake mora vsaka država zagotavljati sama. Pri tem mora ravnati načrtno in dolgoročno usmerjeno. Že v miru poteka popolnjevanje vojnih enot. Kadre mora država pripraviti v zadostnem obsegu, da bo lahko zadovoljila povečane potrebe tudi v primeru izrednih razmer ali vojne. Zagotavljanje nacionalne varnosti je še vedno primarna naloga vojske ne glede na to, da prihajajo v ospredje vedno bolj intervencije izven ozemlja države. Vojska je v prvi vrsti namenjena obrambi države in njenih vitalnih interesov. Država si prizadeva za takšno oblikovanje vojske, ki bo izpolnila njena pričakovanja.

Ob poklicnih vojaki v sodobnih oboroženih silah mora še vedno obstajati tudi rezervna sestava. Ta je lahko namenjena zadovoljevanju vojaških potreb v miru ali pa je potrebna za povečanje vojnega obsega in dopolnjevanje izgub. Dopolnjevanje enot oziroma nadomeščanje izgub, predvsem pa načini in zmožnosti, je aktualno vprašanje, s katerim se soočajo v večini oboroženih sil evropskih držav, tako v tistih z dolgoletno tradicijo poklicnega načina popolnjevanja, kot tudi v tistih, ki so obdržale do nekaj let nazaj prevladujoči obvezniški način popolnjevanja.

Struktura vojaških organizacij se spreminja počasneje, kot bi to pričakovali glede na druge družbene spremembe. Preoblikovanja vojaške sile v državi so dolgoročno zasnovana. Pri tem je potrebno preučiti vse možne posledice napačnih odločitev. Tudi preoblikovanje SV je zasnovano dolgoročno, ciljne končne zmogljivosti pa bodo dosežene po letu 2010. Prehodno in zelo občutljivo obdobje razvoja SV do leta 2010 bo pokazalo, ali je pot pravilna in dovolj skrbno načrtovana, ali se bo struktura SV lahko ustalila vsaj za nekaj časa ali pa bodo potrebne nove spremembe, ki bodo ustrezno odgovarjale izzivom časa.

RS je v lanskem letu postala polnopravna članica EU in Nato. Na vojaškem področju je s prilagajanjem SV nalogam in ciljem zavezništva naredila pomembne razvojne korake. Splošno zaznavnemu trendu v razvoju oboroženih sil, kjer se ob sorazmerno majhnih poklicnih silah pojavlja sposobnejša rezervna sestava, sledi tudi SV. Naredila je odmik od množične vojske. Razvoj do majhne in sposobne vojske, ki bo izpolnjevala nove funkcionalne naloge, ne bo lahek. Predvsem na kadrovskega področju ne. SV ob poklicni vojski ne bo vzpostavila velike rezerve. Ob 8.500 pripadnikov stalne sestave je načrtovano še 5.500 rezervistov.

Kako bo država uspela SV zagotoviti dovolj pripadnikov rezervne sestave? Za povečane potrebe po kadrih v vojni mora namreč država vzpostaviti in v miru pripraviti sistem, ki bo to omogočal. SV nima razvitega sistema dopolnjevanja operativnih sil. Je šele na konceptualnem začetku vzpostavljanja strateške rezerve, ki bi naj izpolnila naloge nadomeščanja izgub. Takoj po aktiviranju operativnih sil se pojavijo izgube v moštvu. Če ne bojne, pa vsaj nebojne. Nastane torej prvi problem, ki se nanaša na ohranjanja vzdržljivosti vojnih enot. Drugi problem, ki prav tako izraža potrebo po rezervistih, se nanaša na povečanje potrebnih sil za vojaško obrambo na ozemlju RS. SV s svojimi 14.000 pripadniki v primeru vojne, ko stopijo v ospredje radikalni cilji, ne more, brez izrazite vojaške podpore zavezništva, preprečiti agresije oziroma izvajati dovolj obsežne in hkrati učinkovite obrambe. Zato se v takem primeru načrtuje povečanje zmogljivosti vojske v skladu z nacionalnimi in zavezniškimi ocenami ogroženosti in ustrezni mobilizacijski postopki.

Sistem popolnjevanja SV bo temeljil na poklicnih pripadnikih in pogodbeni rezervi. Poklicni način popolnjevanja pomeni višjo kakovost in lažje izpolnjuje naloge v miru, ima pa tudi slabosti. Te se kažejo zlasti v majhni rezervi, s katero lahko vojska razrešuje problem nadomeščanja izgub, ki bi jih utrpele operativne sile. Za SV v prihodnje ne bo več

neusahljivega vira za dopolnjevanje, pa tudi za povečanje obsega v primeru izrednih razmer ali vojne ne. RS je obdržala institut, da v primeru dolgotrajnega poslabšanja varnostnih razmer ali neposredne vojaške nevarnosti ponovno uvede vse sestavine vojaške obveznosti. Skozi ta instrument želi za oborožene sile zagotoviti dovolj rezervistov za obrambo države v morebitni vojni. Naloge strateške rezerve lahko izpolni le kakovostna rezerva, ki ne bo zadovoljevala le količinskih potreb.

Ne glede na nove naloge SV se njena obveznost do obrambe države ne zmanjšuje. V državah, kot je RS, prostorska omejenost vpliva na krajši čas, potreben za uresničitev radikalnih ciljev nasprotnika. Temu času in oteženim razmeram v agresiji morajo biti prilagojene rešitve o zagotavljanju kadra. Sorazmerno majhna ogroženost, ki se srednjeročno naj ne bi bistveno spremenila, ji daje dovolj časa za vzpostavitev strateške rezerve. Razmere, v katerih poteka prehod na poklicni način popolnjevanja, omogočajo kakovostno pripravo. Vprašanje nadomeščanja izgub in povečanja obsega vojske preko strateške rezerve, razen v krovnih usmeritvenih dokumentih, v SV ni rešeno in ravno iz tega dejstva izhaja motiv za proučevanje tega problema.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

Kot predmet proučevanja sem izbral področje dopolnjevanja oboroženih sil s človeškimi viri. Tako kot obstajajo različni načini vključevanja človeka v oborožene sile, tako so različne tudi situacije, v katere se človek vključuje zaradi zagotavljanja zmogljivosti vojske pri opravljanju njenih namenskih nalog.

Področje proučevanja sem omejil na zagotavljanje človeških virov za oborožene sile v primeru izvajanja obrambe nacionalnega ozemlja. Kakšni so načini, vplivi različnih dejavnikov in zmožnosti naše države pri dopolnjevanju SV in njenih sil v primeru izvajanja nacionalne vojaške obrambe je bistvo proučevanja v diplomski nalogi. Zanimal me je tudi vpliv različnih načinov popolnjevanja na kasnejše zagotavljanje zmogljivosti vojske. Omenjeno sem poskušal aplicirati na SV, precejšnjo pozornost pa sem namenil potrebi po oblikovanju strateške rezerve kadrov.

2.2 Opredelitev ciljev proučevanja

Proučevanja sistema nadomeščanja izgub sem se v prvi vrsti lotil zaradi pomembnosti obravnavanega področja za SV. Ob zmanjševanju obsega in strukture SV in opustitvi izvajanja določenih sestavin vojaške dolžnosti v miru ter s tem skoraj neusahljivih človeških virov je danes precej bolj kot v preteklosti pomembno že v miru načrtovati sistem, ki bo zagotavljal nadomeščanje človeških izgub v primeru uporabe enot SV. Kakšne so možnosti za doseganje obsega in zadovoljive kvalitete sil za dopolnjevanje enot, je odvisno od različnih dejavnikov, ki se kažejo v raznih učinkih zatona obvezniške vojske. V nalogi se bom omejil na možnosti dopolnjevanja s človeškimi viri in ne bom v ničemer posegal na drugo področje dopolnitve, to je z materialnimi sredstvi.

Zastavljeni cilji proučevanja v diplomski nalogi so naslednji: (1) spoznati in proučiti načine popolnjevanja oboroženih sil s človeškim dejavnikom v miru ter vpliv na kasnejše dopolnjevanje v primeru uporabe; (2) predstaviti namen in strukturo Slovenske vojske ter način popolnjevanja – aktualni in v obdobju po letu 2010; (3) predstaviti in analizirati možne

scenarije dopolnjevanja sil Slovenske vojske v primeru uporabe ter (4) proučiti in predstaviti koncept strateške rezerve Slovenske vojske z ugotavljanjem potrebe po njegovi vzpostavitvi.

2.3 Hipoteze

Splošna hipoteza: Vzdrževanja ustrezne kadrovske popolnjenosti SV pri izvajanju vojaške obrambe na ozemlju RS ni mogoče zagotoviti brez vzpostavitve učinkovitega sistema dopolnjevanja.

Delovne hipoteze:

1. Različni načini poplnevanja oboroženih sil v miru neposredno vplivajo na obseg in kakovost nadomeščanja kadrovskih izgub vojnih enot v uporabi.
2. Le ponovna uvedba vseh sestavin vojaške dolžnosti zagotavlja zadovoljive kadrovske zmožnosti za dopolnjevanje SV v primeru izvajanja vojaške obrambe.
3. Samo načrtno in pravočasno oblikovanje strateške rezerve SV bo jamstvo za ustrezno nadomeščanje izgub in povečanje zmogljivosti vojske pri vojaški obrambi ozemlja RS.

2.4 Raziskovalne metode

Uvodni del v pripravi diplomske naloge je predstavljalo zbiranje različnih dosegljivih virov, ki se posredno ali neposredno nanašajo na obravnavano temo, in njihova selekcija. Pri zbiranju relevantnih virov, ki proučujejo področje nadomeščanja vojaških izgub za SV, so se pojavile objektivne težave, ker problematika v dosegljivih virih ni obdelana.

Temeljne uporabljene metode so: metoda analize pisnih virov, primerjalna metoda in opisna metoda s pojasnjevanjem.

Zbiranju virov je sledila analiza primarnih virov, ki jih predstavljajo dokumenti, resolucije, zakoni, podzakonski akti, pravilniki in navodila ter analiza sekundarnih virov, v katero so zajete strokovne knjige, članki v revijah ter gradiva na spletnih straneh. Obe metodi sem poskušal združiti v učinkovito celoto in jih s pomočjo sinteze znanstvenih spoznanj aplicirati na SV ter tako doseči postavljene cilje proučevanja. Primarni in sekundarni viri so predstavljali tudi osnovo za konceptualno analizo, s pomočjo katere sem definiriral pomen

osnovnih pojmov. Sekundarni viri pa so predstavljali tudi temelj za zgodovinskorazvojno analizo pojava dopolnjevanja vojnih enot skozi razna obdobja v vojaški zgodovini.

Metoda primerjalnega raziskovanja je uporabljena za proučevanje podobnosti in razlik med načini popolnitve in njihovimi vplivi na nadomeščanje izgub, pristopi k dopolnjevanju in različnimi vidiki dopolnjevanja.

Za opisovanje različnih teoretičnih konceptov popolnjevanja, ki so predstavljali pogoj za primerjalno raziskovanje, sem uporabil opisno metodo s pojasnjevanjem. To metodo sem uporabil tudi za predstavitev strukture, delovanja in popolnjevanja SV, kar je predstavljalo osnovo za nadaljnje proučevanje.

2.5 Struktura diplomske naloge

Po uvodnem delu, kjer so podana osnovna dejstva, je opredeljen metodološko-hipotetični okvir. Tu so predstavljeni predmet in cilji proučevanja, zastavljene hipoteze, raziskovalne metode in struktura naloge. Poglavje se zaključuje s predstavitvijo temeljnih pojmov, ki nas bodo spremljali skozi celotno proučevanje.

Osrednji del diplomske naloge obsega tri poglavja. Najprej bom na kratko predstavil razvoj vključevanja človeških virov. V nadaljevanju bom predstavil osnovne načine popolnjevanja oboroženih sil in njihove najpomembnejše značilnosti, ki predstavljajo temelj za nadaljnje razumevanje. Poglavje bom zaključil z obravnavo vplivov sodobnih načinov popolnjevanja oboroženih sil na dopolnjevanje sil v oboroženem boju oziroma nadomeščanje izgub. Naslednje poglavje je namenjeno predstavitvi SV, namembnosti, strukturi in delovanju. Težišče tega poglavja je na obravnavi aktualnega popolnjevanja do leta 2010 in popolnjevanju po tem letu, kar predstavlja osnovo za nadaljnjo analizo. V tretjem poglavju osrednjega dela bo analizirano vzdrževanje popolnjenosti sil SV pri izvajanju nacionalne vojaške obrambe. Predstavljeni bodo različni scenariji in vidiki dopolnjevanja. Osrednji del zaključujem z obravnavo koncepta strateške rezerve SV, njenim namenom, pogoji, organizacijskimi možnostmi in slabostmi.

Pregled in verifikacija hipotez bo predstavljena v zaključku, kjer bo podana tudi sklepna ugotovitev.

2.6 Opredelitev temeljnih pojmov

2.6.1 Popolnjevanje

Popolnjevanje je najpomembnejša primarna dejavnost obrambnega sistema, ki je strateškega pomena za uspešno izvajanje oboroženega boja (Kotnik - Dvojmoč, 1998: 136). Popolnjevanja je več vrst glede na različne subjekte in vsebino (Vojaški slovar, 2002: 334). Dejavnost se v osnovi lahko deli na kadrovsko in materialno popolnitev. Pri popolnjevanju imata pomembno vlogo količina in kakovost. Količino določa število formacijskih mest, ki jih je potrebno popolniti, kakovost popolnitve pa predvsem ustreznost vojaške usposobljenosti posameznika (in drugih psihofizičnih lastnosti). Izraz v nalogi je uporabljen za popolnitev vojaških enot z moštvom.

Ne glede na način, s katerim zagotavljamo kadrovske popolnitev oboroženih sil, lahko popolnjevanje izvajamo v (1) miru ali (2) vojni. V miru se s popolnjevanjem po eni strani vzdržuje obseg stalne sestave v oboroženih silah za mirnodobno namembnost in delovanje, po drugi strani pa v miru poteka tudi popolnjevanje z rezervno sestavo za načrtovani povečani obseg oboroženih sil v vojni. Na popolnitev vojnih enot z rezervno sestavo vpliva načrtovani obseg, ki ga je potrebno popolniti z rezervno sestavo in predstavlja razliko med vojnim obsegom, zmanjšanim za del, ki ga predstavlja stalna sestava. Ta manjkajoči del se popolnjuje z usposobljenimi pripadniki rezervne sestave. Popolnjevanje kot dejavnost poteka tudi v vojni in se nanaša na popolnjevanje novo formiranih vojnih enot, medtem ko bo za kadrovske najpomembnejšo dejavnost v vojni, to je zagotavljanje nadomeščanja izgub, uporabljen izraz "dopolnjevanje".

Glede na območje popolnitve, od koder vključujemo kadre, razlikujemo: (1) teritorialni, (2) eksteritorialni, (3) kombinirani način in (4) način popolnitve iz tujine (Vojna enciklopedija 7, 1974: 172). Teritorialni način vključuje popolnjevanje iz ožjega območja države ali regije, medtem ko pri eksteritorialnem načinu popolnjujemo vojaške enote iz širšega območja ali celotne države. Pri kombiniranemu načinu se uporabljata oba prejšnja načina v primeru, da na ožjem območju ni dovolj razpoložljivih in primernih človeških virov. Pri popolnjevanju iz tujine je možno popolnjevanje z lastnimi ali tujimi državljani (najemniki).

2.6.2 Dopolnjevanje

Dopolnjevanje, po SSKJ (1994: 160) dajati čemu še kaj, kar manjka, predstavlja glagolnik glagola dopolnjevati. V diplomski nalogi se nanaša izključno na nadomeščanje izgub, ki nastanejo v oboroženih silah po njihovi mobilizaciji, formiranju vojaških enot, doseganju pripravljenosti za vodenje oboroženega boja ali uporabi. Vojaške enote se količinsko dopolnjujejo za nastalo razliko med predpisanim formacijskim številčnim stanjem moštva in materialnih sredstev in dejanskim stanjem popolnjenosti. Dejansko številčno stanje je praviloma manjše od zahtevanega za nastale nebojne in bojne izgube. V vojaškem slovarju (2002: 93, 94) se izraz med drugim nanaša na: dopolniti enoto, dopolnjevanje z novinci, dopolnjevati izgube.

2.6.3 Vojaška obramba

Vojaška obramba je oblika boja, v katerem enota na kakšnem prostoru pričaka sovražnikov napad in z ognjem in preprekami ustavi napadalca, s protinapadom pa prevzame izgubljeno ozemlje (Veliki splošni leksikon 5, 1997: 2952). Nosilec vojaške obrambe RS je SV. Vojaška obramba je ob odvrčanju agresije glavna naloga Slovenske vojske (ReSNV, 2001: 5742).

2.6.4 Ozemlje Republike Slovenije

Ozemlje RS je izraz, ki se nanaša na ozemlje pod suverenostjo RS, vključno z zračnim prostorom in morskim območjem, nad katerim ima RS suverenost ali jurisdikcijo v skladu z notranjim in mednarodnim pravom. Pogosto se uporablja pojem državno ozemlje, ki enako zajema celotno ozemlje z zračnim in obalnim morjem, na katerem se izvršuje državna oblast, nanašajoč se na vse subjekte in stvari na državnem ozemlju, z izjemami, ki jih določa mednarodno pravo (Veliki splošni leksikon 2, 1997: 890). Slovenija je ozemeljsko enotna in nedeljiva država (Ustava RS, 1994: 10).

2.6.5 Izgube

Izraz izgube se v nalogi nanaša na izgube človeških virov. Izgube nastanejo pod vplivom bojnih delovanj in se pri vojaki kažejo v dejstvu, da ti niso več sposobni za opravljanje funkcionalnih nalog. Izgube človeških virov so najpomembnejše izgube, zato je področje

predvidevanja izgub v bojnih delovanjih strateškega pomena za oborožene sile. Po naravi nastanka se delijo na bojne in nebojne, glede na posledice pa na nepovratne in povratne. Bojne izgube so neposredna posledica nasprotnikovega bojnega delovanja (ubiti, ranjeni, umrli za ranami, psihično prizadeti, ujeti). Nebojne izgube predstavljajo tisti, ki so posredna posledica bojnih delovanj (umrli in oboleli za različnimi boleznimi, poškodovani in umrli od nesreč). Nepovratne izgube zajemajo tiste, ki so dokončno izločeni iz vojne sestave (umrli, zajeti, pogrešani). Za razliko od nepovratnih se pri povratnih izgubah ranjeni in oboleli po zdravljenju ponovno vključujejo v vojne enote (Vojna enciklopedija 3, 1972: 347).

Če želimo določiti trende dinamike izgub, moramo analizirati splošne izgube, ki jih predstavljajo bojne in nebojne izgube. Pri bojnih izgubah je razmerje med številom vojakov, ubitih v boju, in številom ranjencev precej nespremenjeno, na vsakega ubitega vojaka pridejo v povprečju 3 do 4 ranjeni vojaki. Zakonitost izgub je tudi ta, da odstotki dnevnih izgub padajo s hierarhično ravni enote, da so odvisni od tega, ali enota napada ali se brani, prav tako pa tudi od razmerja sil in od tega, ali je enota na glavni ali pomožni smeri. Norme izgub¹, ki veljajo za oborožene spopade, veljajo le za določene razmere, ne pa za spopade popolnoma različno usposobljenih in opremljenih strani (Žabkar, 2003a: 323-327). Izgube so različne tudi glede na zvrsti, rodove in službe. Asimetrično strateško razmerje sil ne spreminja samo potrebnega razmerja za uspešen napad (2,5 do 3 proti 1, v korist napadalca), temveč bistveno spreminja tudi norme izgub, ki so nastale na empirični podlagi². Norme so običajno postavljene za konvencionalne spopade, uporaba jedrskega orožja pa situacijo popolnoma spremeni. Predvidevanje izgub v morebitni bodoči vojni je pomembna dejavnost, ki vpliva na preoblikovanje oboroženih sil in načrtovanje vojnega obsega ter strukture. Soočiti se moramo z dejstvom, da nobena bodoča vojna ne bo enaka prejšnji in da posledično tudi izgube ne bodo takšne, kot smo jih predvideli. Predvidevanje izgub je lahko kratkoročno ali dolgoročno in je odvisno od ravni enote. Kratkoročno na nižjih ravneh in oboje na višjih.

¹ Računa se, da ima armada 100.000 mož v konvencionalni vojni vsak dan povprečno 3 promile bojnih izgub (srednja vrednost med obrambo in napadom). Skupaj z nebojnimi izgubami znašajo splošne dnevne izgube 5-6 promilov. Korpusi imajo povprečne dnevne izgube 7 promilov, divizije prve bojne črte pa okoli 1,4 odstotka. Razlike pogojuje velikost enote v bojnem stiku. Divizija ima okoli 21 % svoje sestave v neposrednem bojnem stiku s sovražnikom, bataljon 50 % in četa na prvem položaju že 75 % (Trevor Dupuy v Žabkar, 2003a: 325).

² V drugi zalivski vojni je bilo strateško razmerje sil 2,85 : 1 v korist branilca (na glavni smeri napada 1,57 : 1 v korist Iračanov). Nepovratne izgube, do 10. aprila 2003, so bile pri zaveznikih okoli 200 vojakov, medtem ko so iraške šteje okoli 9.000 vojakov (Žabkar, 2003b: 12).

2.6.6 Vojaška rezerva

Vojaška rezerva ima več pomenov. Lahko jo predstavlja (1) vojaška enota ali podenota, ki ostaja v zaledju z namenom okrepitve oziroma podpore vojaški enoti, ki pride v težave, ali (2) rezervne sile, ki se lahko uporabijo za nadomeščanje stalnih oboroženih sil v vojni ali drugih kriznih razmerah (Dictionary of military terms, 1999: 165). Vojaška rezerva je (1) enota ali element bojnega razporeda, namenjen za uporabo proti nenadnemu sovražnikovemu delovanju, ali sodelovanje v boju v odločilnem trenutku bitke ali (2) del oboroženih sil rezervnega sestava, ki se aktivira, ko grozi vojna (Veliki splošni leksikon 8, 1998: 3610). Rezerva ima dvojno določenost, ki se ju da drugo od druge dobro razlikovati, namreč: prvič, podaljšanje in obnavljanje boja, in drugič, uporaba ob nepredvidenih primerih (Clausewitz, 2004: 128). Rezerve so bojne in nebojne. Bojne rezerve delimo na strateške, operativne in taktične. Formiranje strateških rezerv se izvaja po dolgoročnih postopkih. V večini držav rezerva kopenskih sil ni aktivna in mora biti mobilizirana v kriznem obdobju (IMDE, 1993: 2287-2288).

Vojaške rezerve so lahko človeški viri in materialna sredstva, ki so potrebna oboroženim silam in njihovim delom za izvajanje oboroženega boja (Vojna enciklopedija 8, 1974: 147). V nalogi bo izraz uporabljen za človeške rezerve, ki se nanašajo predvsem na vojaške obveznike rezervne sestave in nabornike. Človeške rezerve so osnova vojnih potencialov države. Vojaške rezerve so pomembno sredstvo najvišjega vojaškega vodstva, s katerim lahko to vpliva na nadomeščanje izgub in formiranje novih vojaških enot.

Rezervna sestava so vsi vojaški obvezniki, ki niso pripadniki mirnodobne sestave in so dolžni služiti v rezervni sestavi (ZObr, 2004: 12479) ali/in državljani, ki so se odločili vstopiti v oborožene sile na prostovoljen način (Kotnik - Dvojmoč, 1998: 142) in sklenili pogodbo o vojaški službi v rezervni sestavi ali jih k sodelovanju v rezervni sestavi obvezuje pogodba po prenehanju službe v stalni sestavi. Ženske lahko sodelujejo v rezervni sestavi SV na podlagi njihovega soglasja (ZVojD, 2002: 12880). Rezervna sestava, kot del sil celotne nacionalne obrambe, predstavlja ugodnost za državo, ker zagotavlja večje obrambne sile na cenejši način, kot če bi bile v celoti popolnjene s poklicno sestavo (IMDE 5, 1993: 2274).

Pogodbena rezerva SV so državljanke ali državljani, ki na podlagi prostovoljne odločitve sklenejo pogodbo o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV (Uredba o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV, 2002: 10413).

Obvezno rezervo SV predstavljajo vojaški obvezniki, ki so odslužili vojaški rok ali drugače uredili navedeno obveznost in imajo dolžnost služenja v rezervni sestavi SV. Obvezno služenje v rezervni sestavi v RS se preneha izvajati 31. 12. 2010 (ZVojD, 2002: 12880, 12881).

Vojna sestava vojske je formacija, ki jo sestavljajo pripadniki stalne in rezervne sestave, ki so razporejeni v vojno sestavo. Vojna sestava se organizira in pripravlja v miru. V vojno sestavo se lahko vključujejo tudi vojaški obvezniki na služenju vojaškega roka (ZObr, 2004: 12479, 12484), ki je lahko obvezno ali prostovoljno.

Stalna sestava je formacija, ki jo sestavljajo poklicni pripadniki vojske (ZObr, 2004: 12479), ki so se prostovoljno odločili za vojaško službo v stalni sestavi. Poklicni pripadniki vojske so vojaške osebe (vojaki, podčastniki, častniki in vojaški uslužbenci) ter civilne osebe, ki delajo v vojski, vendar civilne osebe ne opravljajo vojaške službe.

Mirnodobna sestava je formacija, ki jo sestavljajo poklicni pripadniki vojske, pripadniki rezervne sestave, kadar so vpoklicani v vojaško službo (ZObr, 2004: 12479) in vojaški obvezniki ali prostovoljci na služenju vojaškega roka.

Formacija je seznam funkcionalnih in kadrovskih dolžnosti s pogoji za njihovo opravljanje ter seznam potrebnih materialnih sredstev in opreme za vojaško poveljstvo, enoto ali zavod v stalni, mirnodobni in vojni sestavi ter njena kadrovska in materialna popolnitev (ZObr, 2004: 12479). S formacijo je predpisana struktura, obseg ter kadrovska in materialna popolnitev vojaških enot, ki izvajajo oborožen boj.

3 VPLIV SODOBNIH NAČINOV POPOLNJEVANJA NA DOPOLNJEVANJE OBOROŽENIH SIL S ČLOVEŠKIM DEJAVNIKOM

3.1 Sodobni načini popolnjevanja oboroženih sil s človeškim dejavnikom

Osnovni načini vključevanja človeških virov v oborožene sile so se v različnih zgodovinskih obdobjih spreminjali. Pod vplivom različnih dejavnikov so odločilno vplivali na strukturo in zmožnosti vojske. Razvoj popolnitve je potekal od najzgodnejših oblik vključevanja, kot so: splošni ljudski sklic, sužnjelastniška milica, najemništvo, različno oblikovanje stalnih vojsk in množičnih armad do uveljavljanja novejših oblik popolnjevanja na osnovi splošne vojaške obveznosti (obvezniške oborožene sile) in prostovoljnosti (poklicne oborožene sile). Ves čas hladne vojne so se vse kontinentalne evropske države zanašale na obvezništvo (Moskos, 2000: 18). Do večjih in bolj prepoznavnih sprememb v popolnjevanju je prišlo v zadnjem obdobju hladne vojne. Kot pravi Kotnik - Dvojmoč (2002a: 15) se je s koncem hladne vojne zmanjšala verjetnost vojaškega konflikta širših dimenzij, podaljšal se je čas za njihovo zaznavanje, hkrati pa so bile ustvarjene nove možnosti, da bi dali konceptu svetovne varnosti nov pomen. Prišlo je do obsežnih in globokih sprememb v celotni strukturi svetovne politične in vojaške moči. Od leta 1990 je veliko zahodnoevropskih držav začelo sistematični prehod iz obvezniškega na poklicni sistem popolnitve (Kernic, Callaghan, 2003: 27), oborožene sile se bodo hitro znebile svoje množičnosti in bodo opuščale naborniški način popolnitve (Haltiner, 1998: 22, 32). Manjše, hitrejše, mobilnejše, funkcionalno ter tehnično fleksibilnejše vojaške organizacije, ki se bodo lahko integrirale v večnacionalne vojaške sile, bodo naloge izpolnjevale boljše kot množične armade (Haltiner, 1998: 8).

Spreminjanje načina popolnjevanja oboroženih sil z vojniki od splošne vojaške obveznosti (čisti obvezniški sistemi) prek selektivne vojaške obveznosti (kombinirani sistemi) do odprave vojaške obveznosti (poklicne oborožene sile) predstavlja najpomembnejši in v bistvu temeljni vidik procesa strukturnega preoblikovanja oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Osrednja ideja najnovejšega spreminjanja strukture in organiziranosti oboroženih sil razvitih industrijskih držav je njihovo zmanjševanje ob hkratnem posodabljanju in dvigu kakovosti, kar naj bi kljub spremljajočemu zmanjšanju razpoložljivih finančnih sredstev ali vsaj njihovem ohranjanju na isti ravni pripeljalo do njihove še večje učinkovitosti (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 9). Glavne spremembe, ki na primer vplivajo na Natove vojaške sile, so zmanjšanje njihovega obsega in pripravljenosti ter povečanje njihove prožnosti, mobilnosti

in večnacionalnosti (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 49). Ob teh spremembah v silah Nata pa Garb (2002: 172) ugotavlja, da je trend zmanjševanja številčnosti vojaškega osebja še skrajnejši v Vzhodni Evropi. Zaradi različnosti sistemov popolnjevanja, predvsem pa prehodnih oziroma vmesnih stanj h končnim ciljem, je mogoče postaviti jasno ločnico edino med sistemi, kjer splošna vojaška obveznost obstaja, in tistimi, kjer je bila v preteklosti odpravljena (Vegič, 2000: 8). Po drugi strani Adanić in Tatalović (1993: 11) ugotavljata, da so razlike med državami pri reševanju osnovnih vprašanj mirnodobne in vojne popolnitve zelo male, različni so le načini izvedbe.

Poznamo različne klasifikacije načinov popolnjevanja oboroženih sil z vojniki v sodobnem svetu, na osnovi katerih je mogoče opredeliti naslednja osnovna modela: (1) popolnjevanje z obvezniki na osnovi splošne ali selektivne vojaške obveznosti in (2) popolnjevanje s poklicnimi vojniki. Poleg navedenih poteka popolnjevanje sodobnih oboroženih sil še na način (3) najemništva ter (4) mešanega ali kombiniranega sistema, pri katerem gre za različno količinsko in kakovostno kombinacijo obeh osnovnih modelov (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 299).

3.1.1 Obvezniški način popolnjevanja

Obvezniški sistem popolnjevanja je način popolnitve z moštvo pretežno na podlagi vojaške obveznosti. Osnovna značilnost tega načina je torej (1) obstoj splošne vojaške obveznosti in (2) kadrovska struktura oboroženih sil. Oborožene sile, ki se popolnjujejo na ta način, imenujemo obvezniške.

Najpogostejši način popolnitve vojske v svetu je splošna vojaška obveznost, ki je v današnji obliki nastala v dobi oblikovanja množičnih evropskih vojsk. S francosko revolucijo je označen začetek uvajanja splošne vojaške obveznosti državljanov³. Od takrat pa do danes vojaška obveznost zajema vse državljanke držav, kjer je uvedena, z različno obravnavo posameznih kategorij. V vse države ni bila uvedena sočasno in ne izvaja se na isti način (Adanić in Tatalović, 1993: 10-12).

³ Francoska revolucionarna oblast je pod silo razmer 16. avgusta 1793 uvedla splošno vojaško obveznost. Od 23. avgusta 1793 je veljala za vse odrasle moške dolžnost nenehnega služenja v vojski. Nastala je znamenita francoska revolucionarna armada, ki je začela zmagovati na bojiščih (Švajncer, 1998: 218).

Vojaška obveznost je z zakonom urejena dolžnost državljanov, da določen čas izvajajo določene obveznosti v oboroženih silah in so v primeru mobilizacije vojaških vaj ali kakšne druge potrebe na razpolago za vključitev v oborožene sile (Kotnik, 1994: 25). Vojaški obveznik je državljan, za katerega velja vojaška dolžnost. Vojaška dolžnost obsega naborno dolžnost, dolžnost služiti vojaški rok in dolžnost služiti v rezervni sestavi (ZVojD, 2002: 12873). Splošna vojaška obveznost se nanaša na za obrambo sposobne moške v okviru določene starostne meje, v nekaterih državah pa tudi ženske (Veliki splošni leksikon 7, 1998: 4713). Splošna vojaška obveznost v teoretičnem smislu zajema vse državljane, torej tako moške kot tudi ženske. V svetu obstojajo države z obvezniškim sistemom, ki (1) velja samo za moške, takšne, ki (2) predvidevajo vključevanje žensk samo v primeru potrebe in takšne, ki (3) vključujejo vse državljane ne glede na spol. Kotnik - Dvojmoč (2002a: 302-303) navaja, da s strogo teoretičnega zornega kota ne moremo govoriti o splošni vojaški obveznosti, če ta zajame samo moške državljane, ženske pa so izvzete. Nadaljuje pa z ugotovitvijo, da lahko zaradi prevlade v praksi sicer govorimo o splošni vojaški obveznosti kot o vključevanju vseh moških, vendar pri tem ne smemo pozabiti, da v praksi obstojajo države, kjer ta obveznost velja tudi za ženske.⁴

Kadrovsko sestavo obvezniških oboroženih sil delimo (ne glede na delež posamezne strukture⁵) na:

- rezervno sestavo, ki jo predstavljajo vojaški obvezniki, ki jih obvezuje zakonska ureditev in
- stalno sestavo, ki jo predstavljajo poklicni pripadniki vojske ter vojaški obvezniki na služenju vojaškega roka.

Značaj in čas trajanja vojaške obveznosti, ki ju pogojujejo politična ureditev države, njene ekonomske možnosti, sistem vojaške organiziranosti, tradicija, sistem popolnjevanja, geografski, demografski in drugi dejavniki (Vojna enciklopedija 10, 1975: 563), vplivata na oblikovanje treh prepoznavnih modelov (Adanić in Tatalović, 1993: 12):

⁴ S tem je mišljeno izvajanje splošne vojaške obveznosti za ženske, ki bi dejansko vključevala izvajanje njihove dolžnosti od naborne do obveznosti služenja v rezervni sestavi - ne bi je torej samo zakonsko predvidevala v primeru potrebe.

⁵ Upoštevati moramo, da enote niso več popolnjene izključno z rezervisti. V najnaprednejših vojaških organizacijah mora biti v enoti tudi osebje stalne sestave za podporo poveljniku, kar narekuje zahtevnost sodobnega bojevanja in kompleksnost postopkov (Kotnik - Dvojmoč, 2002b: 91).

- Prvi model je miličniški in ga uporabljajo države z razvitim sistemom totalne obrambe. Značilno zanj je vključevanje vseh državljanov (moških) v vojaško organizacijo, krajši čas služenja vojaškega roka in stalna letna obveznost sodelovanja na vajah vojaških enot.
- Drugi model uporabljajo gospodarsko šibkejše države in ga opredeljuje dolgotrajno služenje vojaškega roka, s čimer se nadoknadi slabša popolnjenost s poklicnimi vojaki. Zanj pa je značilen tudi obstoj številnih vojnih enot, popolnjenih z rezervno sestavo, ki se redko vpokliče na usposabljanje.
- Tretji model uporabljajo gospodarsko močnejše države, ki na ta način popolnjujejo samo del mirnodobnih oboroženih sil in teritorialno vojsko (če obstaja). Značilno je krajše služenje vojaškega roka in relativno majhne obveznosti v rezervni sestavi.

Oborožene sile, ki se popolnjujejo na osnovi vojaške obveznosti, se za povečane potrebe po vojaki v vojni vnaprej pripravljajo z institutom velike rezerve, ki nastaja kot stranski produkt obveznega služenja vojaškega roka za vse z zakonom določene državljane (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 225).

Obvezniškemu sistemu popolnjevanja se do sedaj ni uspevalo v zadostni meri prilagajati spreminjajočim se razmeram in potrebam v sodobni družbi. Pričakujemo lahko, da se bo trend sprememb na poti k poklicnemu popolnjevanju pojavil v vse večjem številu držav (Kotnik - Dvojmoč, 1998: 136). Za prehodno obdobje od obvezniškega k poklicnemu popolnjevanju bodo značilne poklicne oborožene sile in še vedno predvsem obvezniška rezerva, ki pa se bo vse bolj popolnjevala na osnovi prostovoljnosti tako, kot s stalno sestavo (Kotnik - Dvojmoč, 2002b: 95).

3.1.2 Poklicni način popolnjevanja

Poklicni sistem popolnjevanja je način popolnjevanja z moštvom, za katerega je to poklic, za katerega se prostovoljno odločijo ter za to dobijo materialno (finančno) nadomestilo (Vojna enciklopedija 7, 1974: 352). Poklicni vojaki običajno izvajajo poklicno službo v oboroženih silah za določen čas.

Prepoznavni karakteristiki, ki ta način ločita od obvezniškega, sta (1) prostovoljnost vključitve in (2) količina ustvarjene kadrovske rezerve. Slednje se kaže kot prednost, saj

sistem popolnitve ne ustvarja hiperprodukcije usposobljenih vojakov⁶.

Kadrovsko sestavo poklicnih oboroženih sil bi v čisti obliki predstavljali le poklicni pripadniki vojske, kar pa je redek pojav. Običajno se ob poklicnih vojaki v poklicne oborožene sile vključujejo tudi vojaki rezervne sestave. Kadrovsko sestavo v drugem primeru tvorijo:

- stalna sestava, ki jo predstavljajo samo poklicni pripadniki vojske, in
- rezervna sestava, ki jo predstavljajo državljani, ki so se za sodelovanje v rezervni sestavi prostovoljno odločili.

Sistem se je uporabljal že daleč nazaj v zgodovini in se uporablja še danes. Obdržal se je tudi v času razmaha obvezniškega sistema in vedno bolj postaja glavni način popolnjevanja ali vsaj v kombinaciji z drugimi načini (Adanić in Tatalović, 1993: 29). Ali se bo prostovoljni način uspel prilagajati nadaljnjemu razvoju družbe? Kot ugotavlja Robertson (2001: 73) se pojavlja vsaj dvom v to, ali bodo oborožene sile tudi v prihodnje dobile dovolj poklicnih vojakov, nesporno pa bodo bolj učinkovite.

Poklicne oborožene sile se za povečane potrebe po vojaki v vojni pripravljajo z oblikovanjem rezervne sestave, vendar ta praviloma ni namenjena za pokrivanjem vseh novo nastalih potreb. Ker je ta rezerva majhna, se zato načrtuje ob obsežnejšem spopadu takojšnje urjenje in usposabljanje novih prostovoljcev, ki nimajo še nikakršnega predhodnega vojaškega znanja (Dawson v Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 225). V izjemno resni ogroženosti lahko država uvede splošno vojaško obveznost⁷ in tako zadosti novim potrebam po kadrih v vojski.

⁶ Količina usposobljene rezerve se lahko pokaže tudi kot slabost, saj sistem ni primeren za države, ki jih lahko napadalec hitro in v celoti zasede. Za zelo majhne poklicne oborožene sile je pomembno, da imajo še vedno dovolj veliko in kakovostno rezervno sestavo, s katero se bodo lahko zoperstavile vojaškim grožnjam neliberalnih režimov, ki ponavadi razpolagajo s sorazmerno velikimi vojaškimi zmogljivostmi (Dandeker v Kotnik – Dvojmoč, 2002a: 226).

⁷ Do začetka prve svetovne vojne so splošno vojaško obveznost uvedle skoraj vse države. Med samim potekom vojne sta temu sledili tudi ZDA in Velika Britanija (Adanić, Tatalović, 1993:29), ki sta na začetku 20. stoletja še vzdrževali sistem poklicnega popolnjevanja oboroženih sil. Podobno je bilo v drugi svetovni vojni, saj so se k temu načinu vrnilo države, ki so v času po prvi svetovni vojni prešle na pot kombiniranega ali poklicnega popolnjevanja. V obeh svetovnih vojnah jih je v to prisilila potreba po nenehnem dopolnjevanju obstoječih in oblikovanju novih vojnih enot. Popolnjevanje je imelo značilnost podaljšane in permanentne mobilizacije (Vojna enciklopedija 7, 1974: 177).

3.1.3 Najemniški način poplnevanja

Pri najemniškem načinu poplnevanja gre za poplnevanje regularnih oboroženih sil države z najemniki, ki za to dobijo ustrezno materialno (finančno) nadomestilo. Pogodbe z najemniki, ki se za to prostovoljno odločijo, se običajno sklepajo za določen čas.

SSKJ (1994: 603) opredeljuje najemnika kot nekoga, ki za plačilo opravi določeno delo oziroma vojaka, ki za plačilo stopi v vojsko. Iz tega izhaja tudi izraz najemniška vojska. Za jasno razlikovanje to ni dovolj. Navedene značilnosti najemnikov namreč sovpadajo z značilnostmi poklicnih vojakov oziroma poklicnega načina poplnevanja. Ločevanje med njima je najpreprostejše po državljanstvu oziroma preko odnosa do države, v katere oborožene sile se vključuje. Najemnik se vključuje v oborožene sile tuje države in se bojuje za cilje te države⁸. Navedena značilnost pa je pri poklicnih vojaki ravno nasprotna.

Najemništvo sega globoko v vojaško zgodovino in je na svojem vrhuncu predstavljalo način poplnevanja, na katerem je temeljila vsa vojska v državi. Najbolj znani aktualni najemniški formaciji sta francoska Tujska legija⁹ in britanske enote Gurkhov. Danes poznamo tri glavne vrste najemniških oboroženih sil.

V nasprotju z najemniki v službi države in avanturističnim najemništvom med hladno vojno se danes pojavljajo tudi novodobni najemniki, ki se zaposlujejo kot podjetniki in se držijo pravila, da sodelujejo samo z zakonito izbranimi vladami. Ne ponujajo se le kot posamezniki, temveč tudi kot v celoti opremljene skupine častnikov, specialistov, inženirjev, vojaških znanstvenikov, obveščevalcev, policistov ipd. Z njihovim zaposlovanjem se ukvarjajo privatne mednarodne vojaške firme, ki ob soglasju vlad delujejo v mnogih razvitih državah in lahko opravijo marsikatero diskretno nalogo. Glavni motiv novodobnih najemnikov je dober zaslužek, ki je višji kot v domači vojski. Častniki, podčastniki, vojaki in civilne osebe, ki so prej službovali v oboroženih silah svoje države, se v najemni odnos lahko vključujejo na tri načine: (1) vojaške osebe po pogodbi med državama – inštruktorji,

⁸ Tujska legija je na primer vojaška organizacija, ki je zavrgla patriotizem kot motiv obstoja. Namesto tega se legionarska zvestoba reducira na pogodbo, dano besedo in občutek obveznosti do vojaške dolžnosti, tovarišev in orožja (Adanić, Tatalović, 1993: 30).

⁹ Znamenita francoska Tujska legija je bila ustanovljena že leta 1831 in je sodelovala v glavnem v kolonialnih bojih. Sodobnejšo obliko je dobila po alžirski krizi, ko so jo popolnoma spremenili. Danes spada med elitne enote francoskih oboroženih sil (8000 vojakov) in je nastanjena v domovini (Veliki splošni leksikon 8, 1997: 4486).

svetovalci, strokovnjaki, (2) vojaki po individualni pogodbi – postanejo pripadniki tuje vojske in se lahko tudi neposredno bojujejo in (3) civilisti – specialisti za logistiko (Žabkar, 2004: 408-410).

3.1.4 Kombinirani način popolnjevanja

Kombinirani način popolnjevanja oboroženih sil združuje dva osnovna načina popolnjevanja: (1) obvezniški in (2) poklicni način. Gre torej za kombinacijo tržnih in netržnih mehanizmov, ki vplivajo na kakovost in obseg popolnitve. Kadrovsko strukturo vojske, ki se popolnjuje na ta način, sestavljajo:

- poklicni pripadniki vojske, ki predstavljajo stalno sestavo,
- rezervna sestava, v katero se vključujejo državljani prostovoljno, in
- rezervna sestava, v katero se vključujejo vojaški obvezniki na podlagi splošne/selektivne vojaške obveznosti.

Delež posamezne strukture kadra je lahko različen. Število pripadnikov obvezne rezerve predstavlja manjkajoči del oziroma razliko med skupnim številom pripadnikov stalne sestave in prostovoljne rezerve do formacijskega stanja. Kombinirani način popolnjevanja je kazalec prehoda oboroženih sil iz obvezniškega na poklicni način popolnitve. V začetnem obdobju še prevladuje obvezniška popolnitev, ki pa se postopoma zmanjšuje in prehaja na stran poklicnega načina popolnjevanja. V kombiniranem načinu popolnjevanja še obstaja splošna vojaška obveznost. Vendar se izvaja samo njen tretji del, torej obveznost služenja v rezervni sestavi, opuščena pa sta naborna dolžnost in dolžnost služenja vojaškega roka.

3.2 Vpliv sodobnih načinov popolnjevanja oboroženih sil v miru na zmožnosti dopolnjevanja

Sodobni mirnodobni načini popolnjevanja oboroženih sil odločilno vplivajo na zmožnosti dopolnjevanja v morebitni vojni. V vojni nastanejo povečane potrebe po vojakih iz dveh osnovnih razlogov: (1) dopolnjevanja in (2) povečanega vojnega obsega celotnih oboroženih sil (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 224). Dopolnjevanje se nanaša na nadomeščanje nastalih bojnih in nebojnih kadrovske izgub, medtem ko je povečanje vojnega obsega odvisno od stopnje ogroženosti države. Ne glede na razlog nastalih potreb po vojakih se praktično v obeh primerih posega v iste človeške vire. Velikost in kakovost virov za zadovoljevanje

novih kadrovskih potreb je odvisna od načina popolnjevanja enot, ki se izvaja v mirnodobnem času. Odvisnost se v prvi vrsti nanaša na prednosti in slabosti posameznega načina, ki vpliva na rezerve v kadrih. Za nadaljnjo analizo je pomembno, da si pogledamo, kako različni načini popolnjevanja v miru vplivajo na ustvarjanje rezerv, kje najdemo kadre, na kakšen način se vključujejo v oborožene sile in kakšna je njihova kakovost. Navedeno je predstavljeno v Tabeli 3.1.

Tabela 3.1: Viri dopolnjevanja glede na različne načine popolnjevanja v miru

Način popolnjevanja	Vključevanje v oborožene sile v miru	Ustvarjene rezerve v miru	Viri dopolnjevanja	Usposobljenost virov dopolnjevanja
Obvezniški	Obvezno na podlagi zakona	Zelo velike	– Vojaški obvezniki	– Povprečna
Poklicni	Pogodbeno	Male	– Bivši poklicni pripadniki – Prostovoljci	– Dobra – Slaba / nična
Najemniški	Pogodbeno	Zanemarljive	– Prostovoljci	– Nična / dobra
Kombinirani	Pogodbeno / obvezno na podlagi zakona	Velike	– Bivši poklicni pripadniki – Prostovoljci – Vojaški obvezniki	– Dobra – Slaba / nična – Povprečna / slaba

Najprej si pogledajmo značilnosti obvezniškega načina popolnjevanja. Kadrovske viri se vključujejo na podlagi splošne vojaške obveznosti, kar pomeni, da se s služenjem vojaškega roka v miru za opravljanje vojaških dolžnosti usposobi zelo veliko vojaških obveznikov. Ti se po odslužitvi vojaškega roka razporejajo v vojne enote in periodično osvežujejo vojaško znanje. Vseh usposobljenih vojaških obveznikov ni mogoče razporediti v vojne enote. V tem primeru govorimo o hiperprodukciji rezervistov, saj je dobilo osnovno vojaško znanje več obveznikov, kot so dejanske potrebe po rezervni sestavi¹⁰. Pridobljeno vojaško znanje pri slednjih kopni prej, medtem ko pri razporejenih obveznikih nekoliko pozneje. Ne glede na to, da je vojaškega znanja pri pripadnikih rezervne sestave z leti vse manj, pa lahko po drugi strani ugotovimo, da je njihovo izhodiščno stanje po razporeditvi v vojno enoto vsekakor na višji kakovostni ravni od začetnikov, ki morajo pred dejansko uporabo v oboroženem boju skozi vse faze usposabljanja in urjenja. V primeru, da se v državi izvaja selektivna vojaška obveznost, je hiperprodukcija vojakov manjša. Povečane potrebe pa povsem zadovoljuje, saj

¹⁰ Število usposobljenih vojakov na služenju vojaškega roka ne nastane na podlagi vojaško strateških razlogov, temveč na podlagi dejanskega števila (običajno) moške populacije, sposobne za vojaško službo.

lahko starostno mejo vojaških obveznikov višamo tja do zakonsko omejene. Izrazita prednost dopolnjevanja na osnovi vojaške obveznosti je največja v primeru dolgotrajnih kadrovskih potreb, medtem ko so v primeru hitrih rešitev njene prednosti manjše predvsem zaradi slabše izurjenosti vojaških obveznikov. Najugodnejša situacija je v oboroženih silah, ki enote, namenjene za dopolnjevanje, vnaprej pripravljajo (kadrovska in materialna popolnitev, usposabljanje). Povečane kadrovske potrebe vojske v vojni se izpolnjujejo z mobilizacijo vojaških obveznikov rezervne sestave. Ker gre za velike kadrovske rezerve, lahko ugotovimo, da obvezniški način popolnjevanja predstavlja v vojni stabilni vir za dopolnjevanje vojnih enot in tudi formiranje novih.

Pri poklicnem načinu popolnjevanja oboroženih sil so izhodišča popolnoma drugačna od obvezniškega. Najbolj vidna razlika je že pri samem vstopu v vojsko, saj je ta prostovoljen oziroma pogodben. Tudi v tem načinu se ustvarja rezerva usposobljenih vojakov¹¹, vendar je ta majhna. Zato se za povečane potrebe že v miru oblikujejo enote z rezervno sestavo (prostovoljno, s pogodbo), ki pa v primeru dolgotrajnih spopadov ne morejo zadostiti obeh funkcij dopolnjevanja izgub in oblikovanja enot povečanega obsega. Rezervo, iz katere lahko prvi hip (kratkoročno) črpamo kader, predstavljajo: (1) nerazporejeni rezervisti, (2) rezervisti, ki še niso izpolnili pogodbe in morajo služiti v rezervni sestavi v primeru potreb in (3) bivši poklicni pripadniki. Za navedeno strukturo lahko trdimo, da je dobro usposobljena in sorazmerno hitro pripravljena za sodelovanje v oboroženem boju. Bistvena slabost leži v številu takšnih vojakov, ki je omejeno in v izkazovanju dolgotrajnih potreb ne zadošča za vzdrževanje popolnjenosti operativnih sil. Z namenom preprečitve pomanjkanja vojakov se zato poklicne oborožene sile v primeru dolgotrajnejšega oboroženega spopada pripravljajo z novačenjem in usposabljanjem večjega števila novih prostovoljcev. Ti predstavljajo četrti vir dopolnjevanja oboroženih sil. Prednost tega vira je vsekakor motiviranost posameznikov, ki se odločijo za sodelovanje in odnos javnosti, ki ni tako

¹¹ Kot primer si pogledimo tri kategorije rezervistov v ameriški vojski: (1) rezerva, ki je pripravljena za bojevanje (Ready Reserve) in jo tvorijo enote in posamezniki, usposobljeni za bojevanje na poziv predsednika ZDA; (2) rezerva, ki je pripravljena za vpoklic (Standby Reserve) in jo sestavljajo obvezniki (Selected Reserve), ki so razporejeni v enote izurjene za skupne operacije z aktivnimi silami, prostovoljci (Individual Ready Reserve), ki so predvsem posamezniki, ki so bili določen čas v aktivni sestavi ali pa so bili obvezniki rezervisti, pa niso povsem opravili dolžnost služenja v rezervi, in neaktivne osebe v rezervi (Inactive National Guard), ki imajo določene obveznosti v rezervni sestavi, vendar niso razporejeni v enote in se jim ni potrebno udeleževati urjenja; (3) upokojena rezerva (Retired Reserve), ki jo predstavljajo posamezniki, ki so bili v aktivni sestavi in se razvrščajo v tri kategorije – osebe, upokojene ne več kot pet let in mlajše od 60 let, osebe, upokojene več kot pet let, mlajše od 60 let ter dobre telesne vzdržljivosti in vsi drugi vojaški upokojenci (Grizold, Ferfila, 2000: 74-75).

kritična do žrtev med prostovoljci. Slabosti pa so v nestabilnosti tega vira, saj je odvisen od trenutnih nagibov in spodbud. Motivi¹² vedno ne zadoščajo oziroma ne izpolnjujejo pričakovanj za nove prostovoljce, vedno nove žrtve v oboroženem boju pa jih v končni fazi tudi odvrtaajo. Slabost novih prostovoljcev je tudi usposobljenost, ki je praktično nikakršna. Dolgoročna rešitev zagotovitve stabilnega vira dopolnjevanja vojnih enot je ponovna uvedba vojaške obveznosti, ki predstavlja zadnji, peti vir dopolnjevanja. Prednost tega vira je v številu vojakov, ki ga lahko zagotovimo na ta način. Slabost pa se v glavnem kaže v času, ki je potreben od mobilizacije do uporabnosti in izvršitve zastavljenih nalog. V obeh primerih, v primeru novih prostovoljcev in v primeru ponovne uvedbe vojaške obveznosti, vstopa kader v oborožene sile brez predhodnega vojaškega znanja. To pa pogojuje ustrezno daljše temeljno vojaško usposabljanje, kar je lahko v primeru nenadnih potreb velika pomanjkljivost. Kotnik - Dvojmoč pravi (2002a: 225) največja pomanjkljivost tega sistema je, da ni splošno uporaben, ampak je v strateški obrambi primeren samo za države določenega tipa, ki jih sovražnik ne more zasesti v bliskovitem napadu, saj le tako lahko razpolagajo z določenim delom svobodnega ozemlja in s človeškimi viri, ki omogočajo usposabljanje in urjenje vedno novih borcev. Za prve tri vire dopolnjevanja lahko ugotovimo, da predstavljajo višjo kakovost, vendar njihov obseg dolgoročno ne zagotavlja stabilnega vira dopolnjevanja. Četrty vir je preveč odvisen od motiviranosti za vstop v oborožene sile, tako da je dolgoročno stabilen le peti vir. Za njegovo uporabo pa mora država pravočasno zaznati nevarnosti in izvesti načrtovane aktivnosti, ki jih pogojuje ponovna uvedba splošne vojaške obveznosti.

Najemništvo kot način popolnjevanja oboroženih sil je šlo skozi več razvojnih faz. Za naše proučevanje je pomembna današnja uporabnost tega sistema in zmožnost dopolnjevanja. Najemništvo se je danes zadržalo v nekaterih državah v glavnem kot dopolnilni del sistema popolnjevanja. Na ta način se popolnjuje le del nacionalnih oboroženih sil ali tajske legije. V najemniške sile vstopajo tuji državljani na prostovoljen način in je ta način edini možni vir tudi v primeru nadomeščanja izgub. Rezerve v takem načinu popolnjevanja so zanemarljivo majhne in ne zadoščajo za nadomeščanje večjih izgub. Dopolnjevanje je odvisno od vedno novih prostovoljcev, ki so lahko vrhunsko usposobljeni, če gre za bivše pripadnike tujih oboroženih sil, ali pa je njihova vojaška usposobljenost nična. Ker sistem nima druge

¹² Motivi za vključitev v oborožene sile so običajno vezani na finančna in druge nadomestila, lahko pa tudi na izpolnjevanje osebnih ambicij in zadovoljevanje domoljubnih čustev.

alternative za dopolnjevanje v vojni kot novačenje vedno novih tujih prostovoljcev lahko trdimo, da nima stabilnega vira dopolnjevanja in je kot tak celo manj primeren kot edini način popolnjevanja oboroženih sil v miru.

Za kombinirani sistem popolnjevanja, ki je značilen za oborožene sile na prehodu iz obvezniškega na poklicni način popolnjevanja, lahko trdimo, da nam ponuja najširše možnosti ne samo popolnjevanja v miru, ampak tudi dopolnjevanja enot v vojni¹³. Vire za dopolnjevanje predstavljajo ob enotah, ki so lahko namensko formirane za dopolnjevanje izgub že v miru, prostovoljci in vojaški obvezniki. Pri dopolnjevanju se vojaške obveznike vključuje za razliko med formacijskimi potrebami in dolžnostmi, ki so popolnjene s prostovoljci. Usposobljenost prostovoljcev je enaka, kot jo ugotavljamo za osebe z istim statusom pri poklicnem načinu popolnjevanja, od zelo dobrega do nikakršnega. Pri vojaških obveznikih usposobljenosti ne moremo enačiti z usposobljenostjo vojaških obveznikov pri obvezniškem načinu popolnjevanja. Za kombinirani način popolnjevanja smo trdili, (1) da se služenje vojaškega roka več ne izvaja in (2) da se delež razporejenih vojaških obveznikov nenehno zmanjšuje. Posledično to pomeni, da je vojaška usposobljenost obratno sorazmerna z dobo od prenehanja usposabljanja na služenju vojaškega roka. Po drugi strani je vedno manj vojaških obveznikov, ki so bili v rezervni sestavi razporejeni v vojne enote in vsaj nekaj časa dopolnjevali vojaško znanje. Z leti postane ta vir dopolnjevanja vedno manj uporaben, ne samo zaradi manjše usposobljenosti, ampak tudi zaradi višje starosti vojaških obveznikov, medtem ko priliva mlajših ni več. Kljub temu, da je usposobljenost nerazporejene obvezne rezerve manjša, lahko trdimo, da je navedena struktura še vedno pomemben vir dopolnjevanja vojnih enot. Z dopolnjevanjem s prostovoljci in obvezno rezervo (s primernim pomobilizacijskim usposabljanjem) lahko dosežemo zadovoljivo nadomeščanje izgub, kakovostno in številčno. V primeru pričakovanih dolgotrajnih potreb po usposobljenih kadrih lahko pristopimo k ponovni uvedbi vseh funkcij vojaške obveznosti (nabor, služenje vojaškega roka) in zagotovimo stabilen vir dopolnjevanja.

¹³ Kombinirani sistem je v primerjavi z izključno obvezniškim boljši zaradi višje stopnje vojaške usposobljenosti in izurjenosti, višje stopnje kohezivnosti enot in bojne morale, zmanjšanja pomena ugovora vesti in demografskih gibanj. Kombinirani sistem je v primerjavi z izključno poklicnim boljši predvsem zaradi manjših problemov pri popolnitvi, zniževanja stroškov, manjših težav pri popolnjevanju rezervne sestave, močnejše povezanosti s civilnim okoljem in vsaj delnega ohranjanja socializacijske vloge oboroženih sil (Kotnik - Dvojmoč, 1999: 10).

Iz analize načinov mirnodobnega popolnjevanja ugotavljam, da ima vsak način popolnjevanja znane posledice na zmožnosti nadomeščanja izgub in/ali povečanje obsega oboroženih sil. Osrednji problem ni v potrebah po kratkoročnem dopolnjevanju, saj je na voljo še dovolj kakovostnih zamenjav, temveč v dolgoročnem dopolnjevanju, saj se zmanjševanju kakovosti kadra za dopolnjevanje pridružijo tudi problemi kvantitativne narave. Dopolnjevanje poteka glede na razpoložljive vire na kontinuumu dveh skrajnosti, na dopolnilnih enotah (pripravljenih za uporabo kot vir dopolnjevanja že v miru) do druge skrajnosti, ko lahko velike potrebe po kadrih zadovolji samo splošna vojaška obveznost.

4 STRUKTURNA PREOBRAZBA IN POPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE

4.1 Struktura Slovenske vojske

SV sestavljajo generalštab, kot organ v sestavi MORS, ter njemu podrejena poveljstva, enote in zavodi. Sile SV delimo glede na namen, vlogo v bojevanju, sposobnost premeščanja in glede na stopnjo pripravljenosti. Organizacija SV je enotna in se ne deli na zvrsti.

Glede na namen je SV sestavljena iz: (1) sil za posredovanje, ki jih sestavljajo enote, namenjene za delovanje na celotnem območju države in za izvajanje obveznosti v mednarodnih organizacijah, (2) glavnih sil, ki jih predstavljajo združene taktične enote in taktične enote, namenjene za delovanje na celotnem ozemlju države in tudi izven njega, in (3) dopolnilnih sil, ki jih sestavljajo enote, organizirane po teritorialnem načelu, namenjene za bojni nadzor ozemlja, bojno zavarovanje, oviranje, logistično oskrbo in sprejem, nastanitev in podporo zavezniških sil (ZObr, 2004: 12484).

Glede na vlogo v bojevanju se sile SV delijo na sile za bojevanje, za bojno podporo, za zagotovitev bojnega delovanja in sile za podporo poveljevanja in kontrole (ReDPROSV, 2004: 10876).

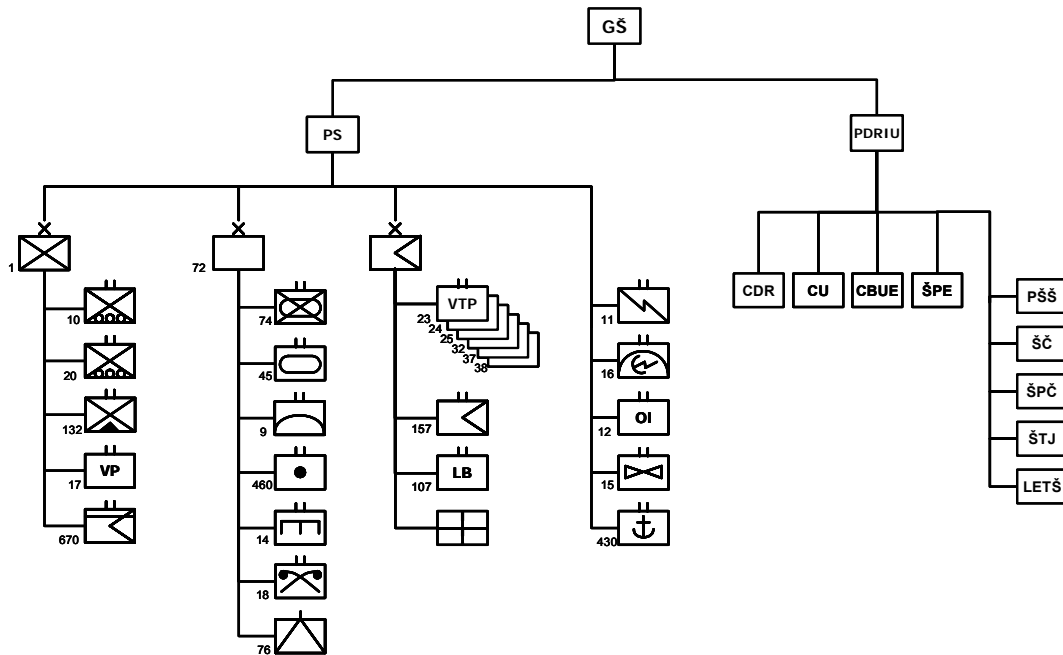
Glede na sposobnost premeščanja se sile SV delijo na (1) premestljive sile za naloge doma in v tujini ter (2) nepremestljive sile za naloge na nacionalnem ozemlju, podporo premestljivih in zavezniških sil (ReDPROSV, 2004: 10876).

Glede na stopnjo pripravljenosti se SV deli na (1) sile v visoki stopnji pripravljenosti, ki jo bodo dosegle v največ 90 dneh in bodo popolnjene s stalno sestavo, (2) sile v nizki stopnji pripravljenosti, ki jo bodo dosegle od 91 do 180 dneh in bodo popolnjene s poklicno sestavo in prostovoljno rezervo in (3) sile z daljšim časom vzpostavitve, ki bodo dosegle bojno pripravljenost v času, daljšim od enega leta in bodo popolnjene pretežno z rezervno sestavo. Sile z daljšim časom vzpostavitve bodo ob izvajanju nacionalne obrambe namenjene tudi dopolnjevanju sil (ReDPROSV, 2004: 10876).

Za nadaljnje proučevanje je pomembna sedanja struktura SV, kot tudi struktura ob koncu leta 2010, ko bo opuščena vojaška obveznost v vseh vidikih in bodo doseženi pomembni cilji

končne zmogljivosti. Že konec leta 2004 se je končalo obsežno preoblikovanje strukture SV. Oblikovana je takšna struktura, ki se po mnenju MORS v prihodnosti ne bo veliko spreminjala (Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2004, 2005: 6). Obseg in struktura SV ob koncu leta 2005 sta razvidna iz Slike 4.1.

Slika 4.1: Obseg in struktura SV na dan 31. 12. 2005

Vir: SOPr, 2005: 10.

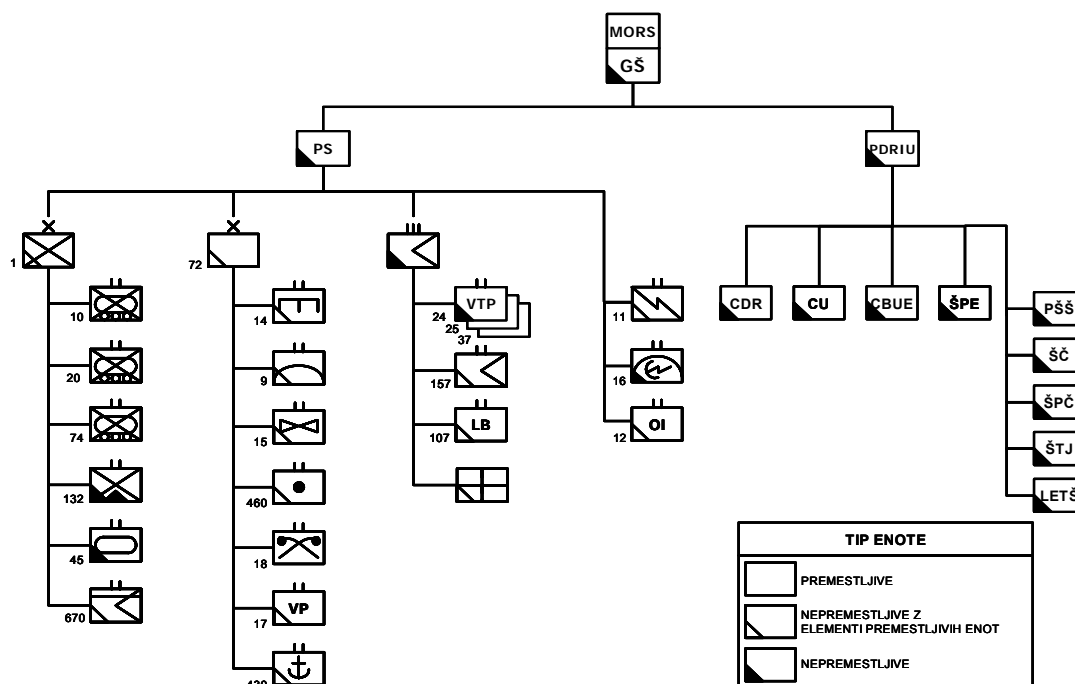
GŠSV je organ v sestavi MORS in najvišji vojaški strokovni organ, ki sta mu podrejeni PDRIU in PSSV. PDRIU je nosilec vojaškega izobraževanja in usposabljanja ter znanstveno-raziskovalnega dela in tehnološkega razvoja vojske. PSSV je združeno poveljstvo za delovanje na operativni in taktični ravni (ReDPROSV, 2004: 10878). PSSV poveljuje vsem silam na območju odgovornosti in združuje taktične enote, enote podpore in enote prostorske strukture. S takšno umestitvijo PSSV vodi in poveljuje bojnemu delu SV.

Sile za bojevanje predstavljajo osnovno udarno moč SV pri izvajanju bojnih operacij. Organizirane so v brigadni strukturi in samostojnih enotah pri PSSV. Njihova naloga je, da z ognjeno močjo in manevrom premagajo nasprotnika oziroma mu povzročijo čim večje izgube. Sestavljene so iz pehotnih in oklepnih enot ter enot za specialno delovanje (SOPr, 2005: 25).

1. brigada zagotavlja pripravljene sile za zaščito ali podporo nacionalnih interesov v miru in kriznih razmerah, v strateškem oziroma regionalnem okolju ter pomaga ob naravnih in drugih nesrečah. Posreduje in bojno deluje na nacionalnem ozemlju, samostojno ali v podpori glavnih obrambnih sil SV ter zunaj ozemlja RS, kjer izpolnjuje mednarodne vojaške obveznosti države. 72. brigada zagotavlja elemente bojne podpore in elemente zagotovitve bojnega delovanja namenskimi zmogljivostim glavnih sil SV oziroma bataljonu ali bataljonski taktični skupini za operacije zavezništva ter brigadi za operacije doma. Poveljstvo za podporo zagotavlja logistično podporo enotam in poveljstvom SV v RS, na misijah zunaj države pred izvajanjem operacij in med njimi ter daje podporo države gostiteljice zavezniškim silam na taktični ravni med izvajanjem operacij na ozemlju RS (SV, <http://www.slovenskavojska.si/>, 14. 8. 2005).

Načrtovani obseg in struktura SV sta prikazani na Sliki 4.2, kjer se posebej označuje enote glede na premestljivost¹⁴.

Slika 4.2: Obseg in struktura SV na dan 31. 12. 2010

Vir: SOPr, 2005: 10.

¹⁴ Koalicijska pogodba (2004: 62) opredeljuje, da bo najmanj 40 % sil SV uporabnih za bojevanje v zahtevnih razmerah zunaj ozemlja Severnoatlantskega zavezništva, enako je načrtovano tudi s ReDPROSV (2004: 10875). Hkrati je RS obljubila Natu, da bo 8 % vseh kopenskih sil vedno sodelovalo ali bo pripravljenih za sodelovanje v operacijah odzivanja na krize (Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2004, 2005: 6).

Iz Slike 4.2 ni pomembna samo spremenjena struktura enot pod PSSV, temveč tudi spreminjanje namembnosti zlasti VTP, kar je pomembno za naše proučevanje. Vojaškoteritorialna poveljstva bodo postopoma prevzemala nove naloge, predvsem na področju razvoja zmogljivosti strateške rezerve (SOPr, 2005: 25). Vojaškoteritorialne enote bodo organizirane v samostojne vode in čete, namenjene vzdrževanju in varovanju objektov in kritične infrastrukture, bojnemu nadzoru ozemlja in izvajanju inženirskih nalog. V letu 2008 se bodo vojaškoteritorialne enote preoblikovale iz šestih VTP v tri VTP. Do leta 2007 se bodo vojaškoteritorialne enote popolnjevale s pripadniki obvezne rezerve, od leta 2008 dalje pa se bodo postopoma pričele dopolnjevati s pripadniki pogodbene rezerve, tako da bodo leta 2010 v celoti popolnjene s to kategorijo pripadnikov (SOPr, 2005: 32).

4.2 Doktrina delovanja Slovenske vojske pri obrambi nacionalnega ozemlja

Veljavna doktrina delovanja SV izhaja še iz leta 1995, ko je bila sprejeta s sklepom Vlade RS. Po njenem sprejemu je prišlo v razvoju SV in nacionalnovarnostne politike do korenitih sprememb. SV postopoma opušča obvezno rezervo, ne ustvarja več hiperprodukcije vojaških obveznikov, za njo je obdobje, ko se je uvrščala med množične armade (76.000 pripadnikov vojne sestave), sprejeta je bila v zavezništvo, v sistem odvrčanja in kolektivne obrambe. Upravičeno lahko dvomimo v aktualnost veljavne doktrine in njeno relevantnost za naše proučevanje. V obdobju do sprejema nove se je bolje nasloniti na določila ReDPROSV, ki govorijo o doktrini delovanja SV.

SV bo sposobna izvajati na območju države združeno bojevanje na ravni brigade oziroma uporabe dveh bataljonskih taktičnih skupin avtonomno na dveh različnih smereh z ognjeno podporo višje ravni ali v sestavi višje enote. Za obrambo nacionalnega ozemlja bo sposobna v enem letu organizirati združeno taktično enoto brigadne ravni, ki bo sposobna izvajati vse kopenske oblike delovanja v sestavi višje enote zavezništva oziroma dve združeni taktični enoti brigadne ravni v daljšem časovnem obdobju. V sodelovanju z zavezniki bo zagotavljala učinkovito delovanje operacij v zračnem prostoru in delovanju na morju in pod njim. Del enot SV za zagotovitev bojnega delovanja bo namensko organiziran, usposobljen in opremljen za podporo premestljivim enotam. SV bo oblikovala strateško rezervo za nadomeščanje izgub in povečanje zmogljivosti vojske v skladu z nacionalnimi in zavezniškimi ocenami ogroženosti (ReDPROSV, 2004: 10875-10876).

4.3 Popolnjevanje enot Slovenske vojske

4.3.1 Aktualno stanje popolnjevanja

Slovenija se je odločila za spremembo v načinu popolnjevanja SV. Iz množične armade, oblikovane po osamosvojitveni vojni, želi oblikovati poklicno vojsko. Na poti uveljavljanja spremembe v popolnitvi mora preiti skozi daljše obdobje preobrazbe, ko je v veljavi kombinirani način popolnitve¹⁵. SV se pri izbiri načina popolnjevanja z rezervno sestavo nahaja v vmesnem obdobju, ki bo predvidoma trajalo do konca leta 2010. V tem obdobju bo pogodbeno rezervna sestava v celoti nadomestila obvezno rezervno sestavo.

Odločitev o oblikovanju poklicne vojske, dopolnjene s pogodbeno rezervno, bistveno vpliva na spremembo strukture, organiziranosti in obsega SV ter na upravljanje s človeškimi viri. Za oblikovanje vojaške organizacije, osnovane na stalni in rezervni sestavi, ki bo sposobna za izvajanje vseh poslanstev in nalog znotraj nacionalne obrambe in zavezništva, je bil uveden projekt Poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervno (PROVOJ), in v njegovem okviru se pripravljajo rešitve in izvajajo naloge (SOPr, 2005: 51).

Že pri pojasnitvi značilnosti kombiniranega načina popolnjevanja smo ugotovili, da se v takem načinu popolnjevanja srečujeta obvezništvo in prostovoljnost. Oboje je upoštevano tudi v aktualni in hkrati prehodni fazi preoblikovanja SV, saj vojaško službo opravljajo pripadniki stalne sestave, pripadniki rezervne sestave, kadar so vpoklicani v vojaško službo, in državljani, ki so sklenili pogodbo o službi v rezervni sestavi. Prostovoljni del SV predstavljata njena poklicna sestava in pogodbeno rezervna sestava, medtem ko njen obvezniški del predstavlja obvezna rezervna sestava. Pravila, ki veljajo za vstop posameznega državljana v SV in njegov status, si pogledjmo v nadaljevanju.

4.3.1.1 Poklicna sestava

Poklicna sestava SV se popolnjuje z državljkami in državljani RS, ki želijo poklicno opravljati vojaško službo in izpolnjujejo določene pogoje za poklicno opravljanje vojaške

¹⁵ Na splošno je razvoj obrambnega sistema potekal v treh fazah (ki so pomembno vplivale tudi na strukturo SV): 1991-1994 - oblikovanje obrambnega sistema in vojaške organizacije, 1994-2000 - od Balkana k Evropi in OZN in po letu 2000 na poti k Nato, EU in poklicnim oboroženim silam (Jelušič, 2003: 111-116).

službe¹⁶. Kdor izpolnjuje pogoje, sklene pogodbo o zaposlitvi za (1) podčastnika in častnika za nedoločen čas ali določen čas do deset let, ki se lahko podaljšuje za enako časovno obdobje, ali za (2) vojaka do deset let, ki se lahko podaljšuje do 45. leta starosti (ZObr, 2004: 12494).

4.3.1.2 Obvezna rezervna sestava

Obvezna rezervna sestava se v SV popolnjuje na osnovi vojaške obveznosti. Dolžnost služenja v rezervni sestavi velja za vojaške obveznike, ki so (1) odslužili vojaški rok ali (2) kako drugače uredili obveznost služenja vojaškega roka¹⁷. Dolžnost, služiti v rezervni sestavi, traja do konca koledarskega leta, v katerem vojaški obvezniki dopolnijo 50 oziroma 60 let starosti, če so rezervni častniki. Ženske lahko sodelujejo v rezervni sestavi v starosti od 19 do 40 let na podlagi njihovega soglasja (ZVojD, 2002: 12880). Upravni organ, ki je pristojen za obrambne zadeve, razporedi vojaškega obveznika, na podlagi zahteve SV v vojaške enote že v miru. Razporejeni vojaški obvezniki so se dolžni udeleževati vojaških vaj in drugih oblik usposabljanja oziroma se odzvati na vpoklic v vojaško službo v vojno sestavo SV.

4.3.1.3 Pogodbena rezervna sestava

Pogodbena rezervna sestava predstavljajo državljanke in državljani, ki na podlagi prostovoljne odločitve sklenejo pogodbo o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV (Uredba o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV, 2002: 10413). Po istem viru velja, da je sodelovanje omogočeno moškim in ženskam od dopolnjenega 18. leta starosti do konca koledarskega leta, v katerem dopolnijo ženske 40 let, moški 50 let oziroma 60 let, če so častniki. Zgornja starostna meja je torej enaka kot za vojaške obveznike. Pogodbeni pripadniki morajo izpolnjevati podobne splošne pogoje kot to velja za poklicno

¹⁶ Osnovni pogoji za poklicno opravljanje vojaške službe so: državljanstvo RS (oseba ne sme biti dvojni državljan), telesna in duševna sposobnost, ustrezná izobrazba, da oseba ne bo član politične stranke, da ne obstaja varnostni zadržek in da je oseba odslužila vojaški rok, ko je ta dolžnost še obstajala (ZObr, 2004: 12493-12494).

¹⁷ V RS je opuščeno obvezno izvajanje nabora in služenja vojaškega roka v miru, ki je veljalo za vse moške državljane. Odločitev o ponovni uvedbi izvajanja določenih sestavin vojaške dolžnosti je v pristojnosti Državnega zbora RS, ki jo lahko uvede na predlog Vlade RS v primeru povečane nevarnosti napada na državo oziroma v neposredno vojni nevarnosti ali ob razglasitvi vojnega ali izrednega stanja (ZVojD, 2002: 12882).

sestavo. Pogodba se sklone praviloma za 5 let¹⁸ in se lahko podaljšuje.

Prostovoljne pogodbene pripadnike rezervne sestave se že v miru razporeja po vojnih enotah glede na določene prioritete, skladno z vojno formacijo, vojaškoevidenčno dolžnostjo, činom ter drugimi pogoji. Skladno z Uredbo o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV (2002: 10414) imajo pri izbiri prednost vojaški obvezniki, ki so prenehali opravljati poklicno vojaško službo v SV, vojaški obvezniki, ki jih bodo nadomestili pogodbeni pripadniki rezervne sestave in vojaški obvezniki, ki so odslužili vojaški rok.

Pogodbeni pripadnik rezervne sestave se v miru izjemoma lahko vpokliče k opravljanju vojaške službe zunaj države zaradi opravljanja obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah oziroma z mednarodnimi pogodbami, ali v državi zaradi povečanega, dalj časa trajajočega obsega nalog, ki jih pripadniki stalne sestave ne bi zmogli (predvsem ob naravnih in drugih nesrečah). Opravljanje vojaške službe lahko traja največ 7 mesecev letno (SOPr, 2005: 52).

4.3.2 Spremembe v popolnjevanju enot Slovenske vojske

4.3.2.1 Spremembe v strateškem okolju

Po koncu hladne vojne se je občutno zmanjšala verjetnost globalnega oboroženega spopada. Na področju mednarodne varnosti so se pojavili trije ključni trendi: (1) izrazito prevladujejo znotrajdržavni oboroženi spopadi, medtem ko so oboroženi spopadi med državami manj pogosti; (2) pri oblikovanju novega globalnega in regionalnih varnostnih sistemov ostaja pomen vojaške razsežnosti varnosti, povečuje pa se vloga gospodarskih razsežnosti; (3) krepi se vpliv mednarodnih organizacij. Za evropsko varnostno okolje je po koncu hladne vojne značilna visoka stopnja dinamičnosti, medtem ko je varnost RS posredno odvisna tudi od stanja v regiji. Ob upadanju vojaških virov ogrožanja se vedno jasneje kažejo nevojaški viri ogrožanja, tveganja in izzivi (ReSNV, 2001: 5738-5739).

¹⁸ S pogodbenim pripadnikom rezervne sestave, ki mora opraviti temeljno vojaško strokovno usposabljanje, ker nima odsluženega vojaškega roka oziroma osnovno vojaško usposabljanje za vojaka ali osnovno usposabljanje za delo v vojski za vojaškega uslužbenca, se sklone pogodba za najmanj šest oziroma sedem let (Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV, 2004: 14726).

V zadnjem desetletju so številne evropske države pričele s spremembami v načinu popolnjevanja oboroženih sil. Spremembe so usmerjene v proces poklicne popolnitve, s čimer je mogoče razumeti povečanje poklicnega deleža pripadnikov oboroženih sil na račun nabornikov ali pa popolno odpravo vojaškega roka in torej uvajanje poklicnih vojakov na vseh ravneh in v vseh strukturah (Vegič, 2000: 8).

RS potrebuje sodoben, odziven in mednarodno povezljiv obrambni sistem, zato se bo nadaljevalo prizadevanje za oblikovanje hitro odzivnega nacionalnovarnostnega sistema, ki se bo prilagajal spremembam, vzpodbujal pozitiven razvoj na posameznih področjih nacionalne varnosti, zmanjševal možnost nastanka kriz in omogočal njihovo obvladovanje. RS torej potrebuje odziven obrambni sistem, ki se bo ustrezno prilagajal spremembam strateškega okolja. Glede na trende v okolju, zmogljivosti in razpoložljive vire mora biti SV sposobna svoj obseg in strukturo prilagajati tem spremembam ter izpolnjevati mednarodne obveznosti države. Zaradi intenzivnosti sprememb v strateškem okolju se bo morala SV prilagajati različnim virom ogrožanja, zato bo razvila in vzdrževala ustrezne zmogljivosti za učinkovito obrambo države, za sodelovanje v zavezništvih in koalicijah, pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah ter zagotavljala pomoč drugim državnim organom (SOPr, 2005: 3). Spričo prizadevanja evropskih držav za integracijo je v novejšem času izhodišče oblikovanja sistema vojaške obrambe ocena vojaških kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih tveganj v širšem mednarodnem okolju in ne le v svoji soseščini (Žabkar, 2003a: 211).

Glede na navedene spremembe v varnostnem okolju RS in vključitvi RS v Nato je temeljno vodilo pri uresničevanju razvojnih ciljev preusmeritev od količine h kakovosti (ReSNV, 2001: 5740). S preoblikovanjem in modernizacijo se zmanjšuje obseg SV, povečuje se delež poklicne in pogodbene sestave, zmanjšuje se delež obvezne rezerve v vojnih enotah, opuščeno je obvezno služenje vojaškega roka, izboljšuje se kadrovska struktura ter opremljenost s sodobnimi oborožitvenimi sistemi.

4.3.2.2 Popolnjevanje enot Slovenske vojske do leta 2010

Obseg vojne sestave SV se bo do leta 2010 postopno zmanjšal na okoli 14.000 pripadnikov. Opuščanje obvezne rezerve se bo izvajalo skladno s povečanjem stalne sestave in pogodbene rezerve. Obvezna rezerva bo v celoti opuščena do konca leta 2010. Takrat se bo vojna

sestava SV popolnjevala samo s stalno sestavo in pogodbeno rezervo. Dejansko bo šele s koncem leta 2010 SV v celoti prešla s kombiniranega načina popolnjevanja na poklicni način. Vzpostavljena bo poklicna vojska, ki bo dopolnjena s pogodbeno rezervo. Z ReDPROSV (2004: 10884-10885) se določa ciljno stanje popolitve SV, ki bo doseženo ob koncu leta 2010. SV bo takrat štela 8.500 pripadnikov stalne sestave (vojaških in civilnih oseb) in 5.500 pripadnikov pogodbene rezerve. Ciljno stanje bo doseženo postopoma, kot je to razvidno iz Tabele 4.2.

Tabela 4.2: Kadrovska struktura SV 2005 – 2010

Kategorija	Planirano ob koncu leta					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vojna sestava	15.997	16.000	16.000	15.000	15.000	14.000
Vojaške osebe	15.267	15.280	15.290	14.300	14.400	13.500
Častniki	2.220	2.243	2.213	2.011	1.829	1.694
Višji vojaški uslužbenci	90	100	100	100	100	100
Podčastniki	3.724	3.710	3.846	3.537	3.455	3.242
Nižji vojaški uslužbenci	264	274	300	310	320	340
Vojaki	8.969	8.953	8.831	8.342	8.696	8.124
Civilne osebe	730	720	710	700	600	500
Stalna sestava	7.347	7.550	7.750	8.000	8.250	8.500
Vojaške osebe	6.617	6.830	7.040	7.300	7.650	8.000
Častniki	1.440	1.430	1.400	1.370	1.360	1.350
Višji vojaški uslužbenci	90	100	100	100	100	100
Podčastniki	2.180	2.120	2.150	2.180	2.200	2.210
Nižji vojaški uslužbenci	264	274	300	310	320	340
Vojaki	2.643	2.906	3.090	3.340	3.670	4.000
Civilne osebe	730	720	710	700	600	500
Rezervna sestava	8.650	8.450	8.250	7.000	6.750	5.500
Pogodbena rezerva	1.500	2.200	3.000	3.800	4.650	5.500
Častniki	94	137	187	237	291	344
Podčastniki	281	411	561	711	871	1.032
Vojaki	1.125	1.652	2.251	2.852	3.488	4.124
Obvezna rezerva	7.150	6.250	5.250	3.200	2.100	0
Častniki	686	676	626	404	178	0
Podčastniki	1.263	1.179	1.135	646	384	0
Vojaki	5.201	4.395	3.489	2150	1.538	0

Vir: SOPr, 2005: 53.

4.4 Mobilizacija Slovenske vojske

Ob povečanju nevarnosti napada na državo ali v neposredni vojni nevarnosti se izvajajo potrebni ukrepi, s katerimi se zagotovi postopen in organiziran prehod SV na delovanje v vojnem stanju. Mobilizacija SV obsega postopke in aktivnosti, s katerimi SV v skladu z načrti preide na delovanje v vojnem stanju. Po obsegu je delna ali splošna, po načinu izvedbe pa tajna ali javna. O splošni mobilizaciji odloča Državni zbor RS na predlog vlade. O mobilizaciji SV odloča predsednik republike na predlog vlade (ZObr, 2004: 12482). Mobilizacija SV obsega vpoklic stalne in rezervne sestave ter sredstev iz popisa, razdelitev oborožitve, streliva in opreme ter usposabljanje enot, ki se zaključi z oceno pripravljenosti (Uredba o obrambnih načrtih, 2004: 1175). Vzpostavi se tudi sistem, ki podpira zagotovitev delovanja. Mobilizacija lahko poteka pravočasno, kar je za SV odločilnega pomena ali neposredno pred bojnim delovanjem, ko se SV lahko nahaja v izrazito neugodni situaciji. Z njo doseže SV polno obrambno moč. Pri tem gre za količinsko razliko med mobilizacijo vojne sestave, ki šteje trenutno 16.000 pripadnikov (z letom 2010 14.000) in dopolnitvijo s strateško rezervo, ki bo štela do 20.000 vojakov. Načrtovana vojaška moč, ki jo SV lahko doseže z mobilizacijo, bo torej po letu 2010 do 34.000 vojakov v različnih vojnih strukturah. Za SV je ključno načrtovanje procesa mobilizacije in posameznih faz¹⁹, skozi katere se bodo sile, ki imajo sicer različno stopnjo pripravljenosti, oblikovale in dosegle zahtevano pripravljenost za izvajanje funkcionalnih nalog. Del tega planskega procesa, ki se pripravlja že v miru, je tudi aktiviranje strateške rezerve.

Mobilizacijski čas, v katerem mora SV doseči bojno pripravljenost za obrambo, se je nenehno podaljševal, odvisno od varnostnih razmer v strateškem okolju in približevanju Natu. Na mobilizacijski čas ima ključni vpliv čas zaznavanja ogroženosti. Ocena časa, v katerem lahko RS prepozna grožnjo nacionalni varnosti, je temelj za organizacijo obrambnega sistema, popolnjevanja SV in načrtovanja prehoda iz mirnodobnega stanja v stanje pripravljenosti za bojevanje. Z ReDPROSV (2004: 10876) je določen čas pripravljenosti (1) do 90 dni za sile v visoki stopnji pripravljenosti, (2) do 180 dni za sile v nizki stopnji pripravljenosti in (3) več kot eno leto za sile z daljšim časom vzpostavitve.

¹⁹ Primer natančnega načrtovanja prehajanja iz ene v drugo fazo mobilizacije najdemo v kanadskih oboroženih silah. Proces je zasnovan na štirih fazah (Canadian Forces Joint Doctrine for Mobilization, 2002: 2-1, 2-2) in podrobno razgrajen že v doktrinarnih dokumentih. Podobno velja za ameriške oborožene sile. Za aktiviranje rezervne sestave je predvidenih pet faz: selektivni vpoklic, predsednikov selektivni vpoklic, delna mobilizacija, polna mobilizacija in popolna mobilizacija (Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Manpower Mobilization and Demobilization, 1998: B-1)

5 DOPOLNJEVANJE SLOVENSKE VOJSKE PRI IZVAJANJU VOJAŠKE OBRAMBE NA OZEMLJU REPUBLIKE SLOVENIJE

5.1 Različni pristopi k dopolnjevanju oboroženih sil

Dopolnjevanje vojnih enot smo opredelili kot proces, skozi katerega se vzdržujejo zmogljivosti oboroženih sil v vojni ali v drugih primerih uporabe. Skozi zgodovino vojn so se izoblikovali različni pristopi, s katerimi so zagotavljali ali vsaj poskušali zagotoviti kakovostno in številčno ustrezno dopolnjevanje vojnih enot²⁰. Dopolnjevanje oboroženih sil v sodobnih razmerah ni izgubilo pomena. V Natovi pobudi za obrambne zmogljivosti zavezništva (Defence Capabilities Initiative) se na primer kaže skrb za zagotavljanje svežih sil, ki bi bile na razpolago v primeru dolgotrajnih operacij (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 51). Zahteve za okrepitve in mobilizacijo se nanašajo na optimalne cilje zmogljivosti za dolgoročne okrepitve in dopolnjevanje sil za najhujše in zelo oddaljene scenarije obsežnih operacij skupne obrambe.

Na podlagi trenda prehoda iz obvezniškega na poklicni način popolnjevanja oboroženih sil v miru lahko trdimo, da je oblikovanje sistema dopolnjevanja pridobilo na pomembnosti. Z upadanjem števila vojaško usposobljenega prebivalstva in majhnih rezerv za dopolnjevanje vojnih enot pri poklicnih vojskah, ima načrtovanje sistema dopolnjevanja strateško

²⁰ Dopolnilne enote so se pojavile že v 18. stoletju, ko je dopolnjevanje z usposobljenimi vojaki postalo eden od najkompleksnejših problemov vojnih armad. Rešitve so bile različne. Ponekod so drugi, tretji ali zadnji bataljoni (po številčnih oznakah) v polkih ostali v garnizonih in so služili kot dopolnilne enote. V Prusiji je leta 1792 imel vsak pehotni polk formiran dopolnilni bataljon s tremi četami. V času Napoleonovih vojn so imeli Francozi marševske bataljone vzdolž komunikacijskih poti, ki so varovali poti in služili dopolnjevanju. V obdobju do 1. svetovne vojne se je večinsko razvil sistem dopolnilnih enot, ki so obstajale mirnodobno ali pa bile načrtovane z mobilizacijo in so imele mirnodobno jedro. Enote ravni polka ali brigade so imele dopolnilno enoto moči bataljona. Enako je bilo v konjenici (en dopolnilni eskadron na polk), artileriji (ena dopolnilna baterija na polk), inženiriji in tehničnih enotah. Dopolnilne enote so zadržane tudi med 1. svetovno vojno. Funkcije so ostale enake, sama oblika pa je bila izpopolnjena. Nemci so po letu 1916 vzpostavili naborniške centre za vsak korpus (od 1917 tudi samostojne divizije), Francozi so imeli podobno rešitev, medtem ko so v avstroogrski vojski iz dopolnilnih pošiljali na fronto marševske enote. V ZDA so imeli učne centre, iz katerih so vojaki prehajali v dopolnilne enote in nato na evropsko vojskovališče. Med obema svetovnima vojnama dopolnilne enote sicer niso obstajale, vendar so bile načrtovane z vojnimi formacijami. V 2. svetovni vojni postanejo dopolnilne enote osnovna oblika dopolnjevanja vojnih enot. Nemci so organizirali posebno dopolnilno vojsko (730.000 vojakov) s stalnim učnim osebjem in naborniki, medtem ko je imela vsaka enota operativne vojske določeno dopolnilno enoto, skozi katero so prehajali ozdravljeni ranjenci in bolniki. ZDA so zadržale centralizirani sistem dopolnjevanja, ob pomanjkanju kadra pa dodatno neposredno napotile na bojišče vojake teritorialnih enot. SZ je dopolnjevala vojne enote na fronti neposredno iz učnih centrov, ki so bili vzpostavljeni v globokem zaledju. Na novo usposobljene vojake je razporejal posebni organ vrhovnega poveljstva v polke in divizije v zaledju in jih kot kompletne enote pošiljal na fronto. Hitro po koncu 2. svetovne vojne so bile dopolnilne enote ukinjene oziroma postavljene na mirnodobne osnove (Vojna enciklopedija 2, 1971: 521-522).

pomembnost. Kot pravi Kotnik (1994: 114), so oborožene sile ne glede na način popolnjevanja skoraj vedno sestavljene iz stalnega jedra in iz rezerve. Povsem logično je, da za povečane vojne potrebe ne zadostuje samo stalna sestava. Oborožene sile se v prvi vrsti dopolnijo z mobilizacijo načrtovane in v miru razporejene rezervne sestave. Za dopolnjevanje tako vzpostavljenih vojnih enot se mora v ozadju aktivirati sistem nadomeščanja izgub, ki se običajno zagotavlja preko dopolnilnih enot²¹. Za dopolnilne enote lahko trdimo, da je vir za dopolnjevanje omejen zgolj na sekundarno rezervo in neusposobljene državljane²². Možnosti popolnjevanja dopolnilnih enot so v prvi vrsti orientirane na bolj ali manj usposobljeno sekundarno rezervo²³, ker je to praktično edini usposobljeni vir, ki omogoča popolnjevanje s hitrejšo dosego uporabnosti novih enot. Šele v morebitni dolgotrajni vojni se v sistem dopolnjevanja vključuje tudi čiste novince. V nadaljevanju si bomo pogledali različne pristope in načine kadrovskega dopolnjevanja.

Dopolnjevanje s človeškimi viri, ki je predmet našega proučevanja, se lahko izvaja iz dopolnilnih enot, ki jih lahko vzpostavljamo v treh časovnih obdobjih: (1) iz formacijskih dopolnilnih enot, vzpostavljenih v miru, (2) iz organiziranih dopolnilnih enot v izrednih razmerah ali pripravah na vojno in (3) iz dopolnilnih enot, formiranih v času vojne. V vseh treh primerih se pojavljajo dopolnilne enote z osnovno nalogo zagotovitve usposobljenih vojakov za nadomestitev izgub v vojnih enotah. V prvi obliki dopolnjevanja iz formacijskih dopolnilnih enot gre za primer enot, ki se je v zgodovini že množično pojavljal. Dopolnilne

²¹ Ohranjanje jakosti enote je prva naloga štabnega sektorja za kadre v vsakem poveljstvu. Osnovne naloge so: analiza stanja osebne sestave in vzdrževanje podatkov o izgubah, vzdrževanje stalnih ocen izgub (ocena žrtev, bojnih in nebojnih izgub), priprava zahtev za zamenjave v osebni sestavi, pripravi načrtov in politik za usmerjanje dodelitve zamenjav vključno s kritičnimi VED-i, svetovanje poveljniku glede posameznih zamenjav in delovanja sistema zamenjav, izvedba zamenjav (FM 101- 5 Staff Organization and Operations, 1997: 4-9 – 4-10). Kadrovska zagotovitev tudi v SV obsega postopke in dejavnosti za popolnitev, dopolnitev ali zamenjavo osebja. Kadrovska analiza med drugim vključuje kadrovske zamenjave in analizo vpliva izgub na realizacijo naloge (Pravila štabnega dela, 2000: 79, 286).

²² Celotno prebivalstvo neke države lahko z obrambnega zornega kota razdelimo na štiri segmente: na pripadnike stalne sestave oboroženih sil, primarno rezervo, sekundarno rezervo in ostanek razpoložljivega civilnega prebivalstva (Dawson v Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 225). Razdelitev celotnega prebivalstva v našete kategorije se v posameznih državah razlikuje, splošno pa velja, da gre pri primarni rezervi za razporejene pripadnike rezervne sestave, ki se jih preko mobilizacijskega sistema vpokliče v vojaško službo v vojnih enotah. Takšna popolnitev je načrtovana in predstavlja formacijski obseg oboroženih sil. Pri tem je nepomembno, ali je primarna rezerva obvezniška ali prostovoljna (pogodbena). Sekundarno rezervo predstavlja struktura vojaško usposobljenega prebivalstva, ki ni v miru razporejena v vojne enote. Sam vstop sekundarne rezerve v vojne enote je lahko na podlagi vojaške dolžnosti (zakona) ali prostovoljno. Ostanek civilnega prebivalstva predstavlja neusposobljeni vir, ki se ga lahko aktivira enako kot sekundarno rezervo, vendar je čas usposabljanja praviloma daljši. V totalnih vojnah lahko imajo kadrovske resursi države odločilno vlogo pri izidu vojne.

²³ Sekundarno rezervo nam običajno predstavljajo: nerazporejeni vojaški obvezniki, bivši poklicni pripadniki (po preteku obveznosti v primarni rezervi) in bivši prostovoljni pripadniki rezervne sestave.

enote so ne samo načrtovane, temveč tudi pripravljene, popolnjene in usposobljene v miru. Njihovo formacijsko številčno stanje se upošteva v obsegu oboroženih sil. Aktivirajo se skozi mobilizacijske postopke, saj so praviloma popolnjene z rezervno sestavo. Slabost tega načina je v dražjem vzdrževanju takih sil in mirnodobnem povečanju skupnega obsega oboroženih sil. Za oboje je v mirnodobnem času vedno manj tehtnih razlogov. Glavna prednost te oblike dopolnjevanja je v sorazmerno krajšem času, ki je potreben, da dopolnilne enote dosežejo svojo funkcionalno pripravljenost. V drugih primerih gre za način, ko se dopolnilne enote oblikujejo glede na znano obliko ogrožanja države. Pri tem lahko mirnodobna jedra takih enot že prej obstajajo in začnejo z izvajanjem svoje namenske funkcije. Obseg takih sil se lahko prilagodi predvidenim potrebam nadomeščanja izgub, kar pomembno vpliva na kakovost vojaške obrambe. Za to obliko je ključnega oziroma odločilnega pomena pravočasno zaznavanje nevarnosti, kar pogojuje začetek postopkov formiranja dopolnilnih enot. Tretja oblika se vzpostavlja v času, ko izgube že nastajajo. Tudi tu je možno oblikovati sistem dopolnjevanja glede na aktualne in prihodnje potrebe, vendar je to oblika, ki ne more dati hitrih rezultatov. Že v samem začetku delovanja je pod vplivom motenj. Aktivnosti se izvajajo v časovnih stiskah in pod vplivom sovražnikovih dejanj.

Skozi polpreteklo zgodovino vojn smo zasledili, da je nadomeščanje izgub v vojnih enotah možno doseči na različne načine. Največkrat se ob dopolnilnih enotah omenjajo tudi učni centri. Vendar se mi ta delitev ne zdi tako pomembna, da bi jo morali imeti za temeljno. Učni centri so se namreč doslej v vojnah pojavljali kot vojaške ustanove, ki so sprejemale različno strukturo kadra, s katerim so izvedli temeljno in osnovno vojaško usposabljanje. Za nabornike so bili vstopna točka v vojsko. Skozi različne programe usposabljanja so se vojaki izurili za bojevanje in pridobili VED. Po dosegi tega cilja so iz njih oblikovali dopolnilne enote, ki so kot celota ali del predstavljali vir dopolnjevanja. V tem smislu so bili torej vir za dopolnilne enote in le redko vir za neposredno popolnjevanje vojnih enot.

V nadaljevanju moramo pogledati, kakšna je oblika vstopa vojakov v vojno enoto, ki prihajajo v funkciji dopolnjevanja oziroma nadomeščanja izgub. Ločimo med (1) individualnim in (2) modularnim načinom dopolnjevanja²⁴. Individualni način dopolnjevanja predstavlja dopolnitve vojnih enot z manjšim številom vojakov iz dopolnilnih enot. Ti se ne

²⁴ Oba možna načina dopolnjevanja (individualni in modularni) sta prisotna tudi pri vzpostavljanju strukturnega razmerja med rezervno in stalno sestavo sil pri izvajanju po obsegu in intenzivnosti omejenih vojaških operacij (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 237-239).

vključujejo v vojno enoto kot podenota ali osnovna enota²⁵. Ta način je primeren za nadomeščanje manjšega števila izgub. Zlasti je ta način uveljavljen za nadomeščanje izgub (nebojnih in bojnih), ki se stalno pojavljajo, ne presegajo pa števila, ki bi bistveno zmanjševalo bojno moč enote in posegalo v kohezijo vojne enote. Modularni način predstavlja nadomeščanje dela vojne enote (podenote, osnovne enote) ali celotne vojne enote z enakim formacijskim delom ali enako vojno enoto. Nadomeščanje se zagotavlja iz sistema dopolnilnih enot. Ta način je ustrezen v primeru velikih ali zelo velikih izgub, v primeru izgube bojne sposobnosti ali velike izčrpanosti delov in celotne vojne enote. Slednjega ne smemo vsebinsko zamenjevati s pomenom rezerve kot oblike bojne razporeditve.

Naslednja dilema v pristopu k nadomeščanju izgub je raven in oblika odločanja o dejanski uporabi dopolnilnih enot kot vira za nadomeščanje izgub, in sicer ali je odločanje o tem na strateški, operativni ali taktični ravni oziroma ali je centralizirano ali decentralizirano. Decentralizirano nadomeščanje izgub v čisti obliki pomeni, da je prepuščeno nižji odločevalni ravni (taktični), medtem ko čisti centralizirani sistem predstavlja odločanje o vsakem nadomeščanju izgub na najvišji ravni ali vsaj preko skupnega vodstvenega telesa, ki ima pregled nad kapacitetami dopolnilnih enot. Skozi vojaško zgodovino smo opazili, da so imele enote ravni od polka do divizije svoje dopolnilne enote in je bila njihova uporaba tudi v pristojnosti taktične ravni. Za izvedbo strateških zamisli je bilo del dopolnilnih enot v neposredni pristojnosti najvišjega poveljstva. Te rezerve so sredstvo strateškega poveljstva, s katerim lahko ta vpliva na potek vojne, na dopolnjevanje izgub in formiranje novih enot. Centralizirana uporaba dopolnilnih enot je z vidika pregleda in kot instrument strateškega vplivanja v vojni vsekakor primernejša, medtem ko je decentralizirano dopolnjevanje primernejše v izjemnih vojnih okoliščinah, posebno težkih razmerah in primeru zasedenosti delov lastnega ozemlja.

Poseben vpliv na pristop k dopolnjevanju ima zahtevnost nadomeščanja izgub glede na zvrsti, rodove, službe in specialne sile. Ne samo, da se dopolnilne enote po tem med seboj razlikujejo, ampak je različen tudi potreben čas za dosego ustrezne usposobljenosti. Posebno težavno je dopolnjevanje tehnično zahtevnih enot, kjer je potreben daljši čas za dosego bojne sposobnosti. Obseg specialističnega vojaškega znanja, ki ga mora vojak osvojiti, da postane

²⁵ Strukturno je vojna enota sestavljena iz več podenot, te pa iz več osnovnih enot (primer: brigada-bataljon-četa).

bojno uporaben, neposredno vpliva na programe usposabljanja. Pomembna razlika nastane, tudi v primeru dopolnjevanja podpornih enot, kjer je med civilnimi in vojaškimi nalogami rezervne sestave manjša razlika, ali pa v primeru dopolnjevanja bojnih enot, kjer je pomembna velika izurjenost.

Ob dopolnjevanju moramo omeniti tudi proces povečanja zmogljivosti oboroženih sil v pripravah na vojno ali v sami vojni. Tudi v tem primeru so dopolnilne enote strateškega pomena za obrambo, pa čeprav lahko gre za formiranje novih vojnih enot na taktični ravni. Dopolnilne enote predstavljajo pomemben vir za formiranje novih vojnih enot, niso pa edine, saj se tako nove vojne enote kot dopolnilne enote lahko prvič popolnjujejo neposredno iz kadrovskih potencialov države. Viri, od koder se črpa kader, so v tem primeru isti. To je potrebno upoštevati pri kadrovskega načrtovanju in določanju priorit.

5.2 Količinski in kakovostni vidik dopolnjevanja

Najugodnejšo situacijo pri dopolnjevanju lahko dosežemo pri optimalnem razmerju med količino in kakovostjo vojakov, s katerimi dopolnjujemo vojne enote. Pri tem ni tako bistveno, ali gre za obvezniški, kombinirani ali poklicni način popolnjevanja v miru, ker nas v tem primeru zanimata oba vidika kot izhodni rezultat dopolnilnih enot (ali učnih centrov) v smislu dejanskega operativnega nadomeščanja. Pri tem veljajo določene zakonitosti in pravila, ki so sicer prisotna pri popolnjevanju v miru.

V prvi vrsti je količina tisti dejavnik, ki daje kvantitativni okvir za dopolnjevanje. Vojne enote so pred uporabo praviloma popolnjene do 100 procentov, običajno pa popolnjenost odstopa nekoliko navzdol zaradi tekočih nebojnih izgub. Nastanek nebojnih in bojnih izgub pomeni odmik od zahtevane formacijske popolnitve vse do točke, ko vojna enota zaradi izgub ni več bojno sposobna. Nadomeščanje količinskega primanjkljaja je funkcija dopolnilnih enot. Če uspemo sproti rešiti vse človeške primanjkljaje oboroženih sil, smo s tem to funkcijo izpolnili. Ostane pa nam še kakovostna narava dopolnjevanja.

Kot vemo, se vsaka vojna enota popolnjuje po formaciji, ki daje številčne in kakovostne zahteve po določenih vojaško-evidenčnih dolžnostih, pogojih, ki morajo biti izpolnjeni za pridobitev VED, ter po činu in posebnih znanjih. Tu gre za različne kakovostne attribute. Vojna enota bo ustrezno dopolnjena, če zadostimo zahtevam po posameznih VED-ih, če bo

čim manj dolžnosti dopolnjeno z zamenljivimi VED-i ali celo neustreznimi. Vzporedno s tem pa moramo vztrajati na čim višji stopnji naslednjih elementov (Žabkar, 2003a: 143): izurjenosti, psihofizični kondiciji, zdravstvenem stanju, disciplini, motivaciji za izvedbo bojne naloge, pogumu, psihološki stabilnosti ter znanju, iznajdljivosti in veščinah, ki so potrebne za kreativno in uspešno uporabo orožja in zaščitne opreme.

Vprašanje količine in kakovosti se nanaša tudi na samo obliko dopolnjevanja. Za manjše izgube bo individualno nadomeščanje izgub iz dopolnilnih enot (napotitev nekaj vojakov v posamezne vojne enote) tudi v prihodnje ustrezna oblika. Zadovoljevala bo obe funkciji. Povsem drugače je v primeru nastanka velikih izgub. Te povzročijo neuporabnost vojne enote. V taki situaciji se pridružujem stališču, zapisanem v Vojni enciklopediji 2 (1971: 522), da je takrat bolje uporabiti kompletne formacije namesto individualne napotitve vojakov. Splošno mnenje namreč je, da je bolj koristno namesto enote, ki je imela velike izgube, v boj napotiti popolnoma svežo in kompletno dopolnilno enoto, kot pa občasno dopolnjevati izgube vsakega polka in divizije, posebno v situaciji, ko je potrebno obdržati visok tempo bojnega delovanja.

Pri pošiljanju kompletnih dopolnilnih enot v boj se srečamo še z enim elementom kakovosti. Za takšne enote velja, da ni pomembna samo individualna kvaliteta vojakov (rezervne sestave), temveč tudi izurjenost enote za učinkovito bojno uporabo. Kot pravi Kotnik - Dvojmoč (2002a: 234), je potrebno v primeru dejanske neustreznosti rezervne sestave (dopolnilne) vztrajati pri zahtevi, da se v boj ne pošilja enot, ki niso dosegle predvidene stopnje operativne sposobnosti, saj bi to pomenilo neodgovorno razpolaganje z življenji vojakov.

5.3 Možni scenariji dopolnjevanja vojnih enot Slovenske vojske

Kot smo ugotovili, se v SV trenutno uporablja kombinirani način popolnjevanja vojne sestave. To je vmesna faza na poti k načinu, ki bo temeljil na poklicnih pripadnikih in pogodbeni rezervi. Vmesno in ciljno stanje popolnjevanja imata pomemben oziroma odločilen vpliv na zmožnosti dopolnjevanja SV v primeru izvajanja vojaške obrambe na ozemlju RS. Osnovni pristop je odvisen od tega, ali se dopolnjevanje izvaja v času, ko se lahko izkoristijo vse možnosti splošne vojaške obveznosti, je vojaška obveznost omejena ali

celo odpravljena. Za nadaljnjo obravnavo je pomembno, da raziščemo možnosti dopolnjevanja skozi različna stanja na področju popolnjevanja, ki poteka v miru.

5.3.1 Dopolnjevanje brez ponovne uvedbe vseh sestavin vojaške dolžnosti

5.3.1.1 Možnosti dopolnjevanja do konca leta 2010

Obdobje, v katerem se nahaja SV in se bo nadaljevalo vse do konca leta 2010, ima naslednje značilnosti, ki vplivajo na dopolnjevanje:

- Opuščeno je izvajanje nabora in služenja vojaškega roka, kar pomeni, da ni več pritoka novih vojaških obveznikov v rezervno sestavo²⁶;
- obstoječa struktura rezervne sestave kot vir dopolnjevanja se zmanjšuje s prenehanjem dolžnosti služenja v rezervni sestavi²⁷;
- starostna struktura obvezne rezervne sestave se bo do leta 2010 samo še slabšala;
- osvežitve vojaškega znanja bo deležna vedno manjša skupina razporejenih vojaških obveznikov iz obvezne rezerve in še to samo v primeru izvajanja vojaških vaj. V nasprotnem primeru bo tudi pri formalno razporejenih pripadnikih obvezne rezerve vojaško znanje tonilo v pozabo enako kot pri nerazporejenih vojaških obveznikih;
- kvalitetno višjo raven bodo v obvezni rezervi predstavljali bivši poklicni pripadniki in bivši prostovoljni pogodbeni rezervisti, za katere bo še veljala vojaška obveznost;
- z novim znanjem se bodo v rezervni sestavi znašli vojaški obvezniki, ki so prostovoljno služili vojaški rok in se ne bodo zaposlili v SV²⁸.

Za dopolnjevanje vojnih enot v obdobju do konca leta 2010 lahko kljub nekaterim pomanjkljivostim trdimo, da je dokaj ugodno. Ne bo se potrebno ukvarjati s popolnimi novinci. V vojaški evidenci je dovolj vojaških obveznikov, s katerimi bi se tudi v primeru

²⁶ Pritok se nanaša na strukturo rezervnih vojakov, podčastnikov in častnikov. 14. aprila 2003 je bilo na služenje vojaškega roka napoteno samo še 409 nabornikov (Napotitev na služenje vojaškega roka, http://www.mors.si/pdf/2003/stanje_rvk_2.pdf, 5.9.2005). Pozneje se je izkazalo, da je bila to zadnja generacija vojakov na služenju vojaškega roka, ki je zapustila vojašnice 16. oktobra 2003 (Zadnja generacija nabornikov, 2005: 17).

²⁷ Vojaškemu obvezniku preneha vojaška dolžnost, ko dopolni starost določeno z zakonom, če je ocenjen za nesposobnega za vojaško službo, če mu preneha državljanstvo ali če mu je priznana pravica do ugovora vesti in opravi civilno službo (ZVojD, 2002: 12873).

²⁸ Po Zakonu o vojaški dolžnosti (2002: 12882) se nabornikom omogoči služenje vojaškega roka na podlagi prostovoljne odločitve. Služenje vojaškega roka je enako dolžini in obsegu predhodnega temeljnega vojaško strokovnega usposabljanja, ki ga morajo opraviti kandidati za poklicno opravljanje vojaške službe brez odsluženega vojaškega roka.

velikih izgub lahko popolnjevale dopolnilne enote²⁹, seveda preko ustreznih mobilizacijskih aktivnosti. V dopolnilne enote ne bo priliva popolnih novincev, kar bo ugodno vplivalo na sorazmerno krajši čas usposabljanja in urjenja.

5.3.1.2 Možnosti dopolnjevanja po letu 2010

Z 31. decembrom 2010 se preneha izvajati dolžnost obveznega služenja v rezervni sestavi³⁰. Popolnjevanje v miru bo v celoti poklicno. Sestava SV se bo popolnjevala samo na podlagi prostovoljnosti, ne glede na to, ali gre za poklicne pripadnike vojske ali državljane, ki so sklenili pogodbo o službi v rezervni sestavi. Pri vprašanju dopolnjevanja vojnih enot se bomo soočili z vprašanjem nadomeščanja izgub, kot je to znano v vseh poklicnih vojskah.

Če ne bo prišlo do formacijskih, zakonskih ali pogodbenih sprememb, bo imelo dopolnjevanje naslednje značilnosti:

- Iz strukture SV, dne 31. 12. 2010 izhaja, da bo vojna sestava vojske štela 14.000 vojakov. V tej formacijski sestavi ni nobene dopolnilne enote, ki bi obstajala že v miru. To sicer ne pomeni, da ne obstajajo v vojnih načrtih, vsekakor pa je njihovo dejansko oblikovanje postavljeno šele v čas nastanka izrednih razmer ali priprav na vojno.
- Dopolnjevanje se več ne izvaja na podlagi splošne vojaške obveznosti, kar zelo zoži razpoložljivo rezervo.
- Manjšo rezervo vojakov bi kvečjemu predstavljal višek pogodbenih pripadnikov rezervne sestave, ki se jih po Uredbi o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi SV (2002: 10413) lahko načrtuje do 5 % več glede na formacije vojnih enot in potrebe po pogodbenih pripadnikih rezervne sestave.
- Dopolnilne enote bi se prvič popolnjevale šele po njihovem formiranju.
- Dopolnjevanje bi bilo v celoti odvisno od odločitve državljanov, da prostovoljno stopijo v službo v oboroženih silah. Zadostnost takih prostovoljcev pa je pod vplivom dejanske

²⁹ Od prvih napotitev na služenje vojaškega roka v samostojni Sloveniji v letu 1991 do danes je bilo na služenje vojaškega roka v enote Slovenske vojske napoteno 91.824 nabornikov. Po posameznih letih je bilo stanje naslednje: 1991 – 300, 1992 – 8151, 1993 – 10745, 1994 – 12283, 1995 – 10564, 1996 – 8227, 1997 – 8673, 1998 – 9681, 1999 – 6452, 2000 – 5823, 2001 – 5180, 2002 – 4475 in 2003 – 1270 (Napotitev na služenje vojaškega roka, http://www.mors.si/pdf/2003/stanje_rvk_2.pdf, 5.9.2005).

³⁰ Ne glede na to, da se ne bo izvajal nabor, služenje vojaškega roka in obvezno služenje v rezervni sestavi, se bo o vojaških obveznikih vodila vojaška evidenca (ZVojD, 2002: 12882) za primer odločitve o ponovni uvedbi vseh sestavin vojaške dolžnosti.

bojne uporabe in nujno prisotnih izgub vsaj vprašljivo³¹.

- Poklicni pripadniki vojske po preteku pogodbe in s tem službe v oboroženih silah nimajo nobenih obveznosti do SV. Brez veljavne vojaške obveznosti jih nič ne prisiljuje, da bi sodelovali v rezervni sestavi SV v primeru potreb po dopolnjevanju. Zato ne preseneča zapis v SOPr (2005: 52), da bo v prihodnje potrebno nameniti odpustu pripadnikov poklicne sestave posebno pozornost ter zagotoviti služenje v pogodbeni rezervi po preteku pogodbe v poklicni sestavi.
- Podobno ne bodo imeli nobenih obveznosti, če ne bo normativnih sprememb, tudi pogodbeni pripadniki rezervne sestave in državljani, ki so prostovoljno služili vojaški rok. Oboji bi lahko predstavljali sekundarni vir za dopolnjevanje v primeru nacionalne obrambe.

Razmere za nadomeščanje izgub oziroma popolnjevanje dopolnilnih enot se bodo po letu 2010 izrazito poslabšale. SV ne bo imela že v miru formiranih dopolnilnih enot. Viri za dopolnjevanje bodo temeljili na prostovoljnosti. Usposobljenih vojakov, ki so zapustili vojaško službo in bi bili najbolj primerni za takojšnjo nadomeščanje izgub, nismo na noben način določili, da morajo sodelovati v kakršnikoli obliki rezerve, primarni ali vsaj sekundarni, ki konceptualno sploh nista določeni. Zadostnost kadrovske rezerve, ki bi jo lahko uporabili za popolnjevanje dopolnilnih enot, je vprašljiva. Brez ponovne uvedbe splošne vojaške dolžnosti so torej možnosti za oblikovanje manjše rezerve, ki bi jo lahko v prvem trenutku izrednih ali vojnih razmer uporabili za dopolnjevanje SV, zelo omejene.

5.3.2 Dopolnjevanje na podlagi ponovne uvedbe vseh sestavin vojaške dolžnosti

Dopolnjevanje v primeru, da se ponovno uvedejo vse sestavine vojaške dolžnosti, lahko poteka v dveh različnih obdobjih: (1) do konca leta 2010 in (2) po letu 2010. Obe obdobji imata z vidika uresničevanja vseh sestavin vojaške dolžnosti svoje značilnosti in vpliv na dopolnjevanje.

³¹ Težave pri popolnjevanju oboroženih sil se pojavljajo že v miru. Vrednotne spremembe v sodobnih družbah se kažejo v vse bolj odmaknjenem odnosu mladih do vojaških zadev in vojske, kar predstavlja problem tako za izvajanje vojaške obveznosti kot za pridobivanje poklicnega kadra za vojaško službo (Vegič, 2003: 6). Bistvo problema je v kadrovski politiki prostovoljnega popolnjevanja rezervne sestave, ki je očitno zasnovana na premalo intenzivnih motivacijskih mehanizmih. Ti zagotavljajo zadostno število rezervistov v mirnodobnih razmerah, v primeru njihove dejanske bojne uporabe pa se njihova motiviranost za opravljanje vojaške službe zmanjša v tolikšni meri, da onemogoči uporabo celotnih enot (Kotnik - Dvojmoč, 2002a: 238).

5.3.2.1 Možnosti dopolnjevanja do konca leta 2010

V prvem obdobju, kar smo že ugotovili, obstaja kombinirani način popolnitve v miru. Ne izvajata se nabor in služenje vojaškega roka, medtem ko dolžnost služiti v rezervni sestavi, še velja. Na podlagi slednjega se SV v letu 2005 popolnjuje s 7.150 vojaki obvezne rezerve. Delež obvezne rezerve se bo zmanjševal vse do ukinitve te strukture v vojnih enotah SV ob koncu leta 2010. Pri vplivih sodobnih načinov dopolnjevanja v miru na dopolnjevanje smo že ugotovili, da v tem času še obstojijo velike rezerve kadra, ki so lahko vir za dopolnjevanje dopolnilnih enot. Kadrovske možnosti za dopolnjevanje so ugodne. Obstaja pa še možnost izboljšanja s ponovno uvedbo služenja vojaškega roka.

5.3.2.2 Možnosti dopolnjevanja po letu 2010

Raziskovalno pomembnejše in za SV bolj problematično je obdobje po letu 2010 v primeru ponovne uvedbe vseh sestavin vojaške dolžnosti. V tem obdobju se naloge iz vojaške obveznosti ne izvajajo, ponovna uvedba pa bi imela naslednje značilnosti:

- Uvedba bi prinesla izvajanje vseh sestavin vojaške dolžnosti: nabora, služenja vojaškega roka in obveznost služenja v rezervni sestavi.
- Obrambne priprave države bodo že v miru prilagojene na ponovno izvajanje vojaške dolžnosti (ReDPROSV, 2004: 10879)³².
- V prvi fazi bi z obvezno rezervo popolnili strukturo strateške rezerve, ki bo imela glede na stopnjo pripravljenosti (ReDPROSV, 2004: 10876) več kot leto dni časa za doseganje polne bojne pripravljenosti.
- Vodenje vojaške evidence³³, ki se izvaja neprekinjeno, bo olajšalo in skrajšalo čas za izvedbo nabornih aktivnosti in vpoklic na služenje vojaškega roka. Vsaj vprašljiv je odziv nabornikov na služenje vojaškega roka in neposredno povezan z možnostjo uveljavljanja ugovora vesti, ki v primeru izrednih ali vojnih razmer ni posebej omejen.

³² Aktivnosti, nosilci in dokumenti za primer ponovne uvedbe vojaške dolžnosti so določene z Navodilom o načrtovanju aktivnosti za primer ponovne uvedbe vojaške dolžnosti (2005: 1-2).

³³ V vojaško evidenco so vpisani vojaški obvezniki v letu, v katerem dopolnijo 17 let starosti, do konca koledarskega leta, v katerem dopolnijo 50 let oziroma 60 let starosti, če so rezervni častniki (ZVojD, 2002: 12874, 12880). Vojaška evidenca se bo enako vodila tudi po letu 2010 in bo zajemala vso navedeno strukturo državljanov in ne samo od 19. do 27. leta, ko je bilo prej potrebno odslužiti vojaški rok in je napačno povzel Nered (Knific, 2004: 7), ko je trdil da bodo vojaške evidence zajemale samo prej navedene letnike. Res pa je to struktura vojaških obveznikov, ki pridejo v poštev za ponovno služenje vojaškega roka.

- Vojaške obveznike, ki jim vojaška dolžnost po ponovni uvedbi še ni prenehala, bi lahko takoj razporedili v dopolnilne enote. Struktura razporejenih bi bila v obdobju do leta 2020 še dokaj ugodna, nato pa vedno manj sprejemljiva do končne neustreznosti.
- Služenje vojaškega roka³⁴ bi morali načrtovati v pripravah SV in zagotoviti osnovne pogoje za služenje vojaškega roka: učno osebje, prostorske kapacitete, oskrba, zaščita, učna in vadbena sredstva, učne programe in nabor dolžnosti, za katere se bodo usposabljali. V začetnem obdobju so pričakovane težave pri ponovnem vzpostavljanju sistema, na katere bo bistveno vplivala velikost učnih centrov, razmeščenost v prostoru, ogroženost ter kasneje tudi način bojevanja.
- Glede na geografske značilnosti RS (ozemeljska omejenost in majhna globina) je vprašljivo služenje vojaškega roka v primeru vojaškega posega z radikalnimi cilji, izvajanja bojnih delovanja na ozemlju RS in/ali manjše ali večje okupacije ozemlja RS. Novo razumevanje vojskovališča kot nezaključenega prostora negativno vpliva na možnost organiziranja služenja vojaškega roka novincev s sprejemljivo varnostjo³⁵.
- Izvajanje funkcij sistema ponovne uvedbe vojaške dolžnosti je odvisno od pravočasnega zaznavanja nevarnosti. Zagotovitev potrebnega časa se ne nanaša samo na pomobilizacijsko urjenje vojnih enot, ki bodo popolnjene s poklicno sestavo in pogodbeno rezervo, temveč na formiranje sil z daljšim časom vzpostavitve, ki so namenjene nacionalni obrambi in dopolnjevanju sil in bodo popolnjene z obvezno rezervo.
- Brez pravočasnega zaznavanja resnosti ogrožanja RS z agresijo z radikalnim ciljem ne bo dovolj časa, da bi novinci dosegli potrebno vojaško znanje in izurjenost in bi lahko učinkovito posegli v vojaško obrambo ozemlja RS. Kot pravi Kotnik - Dvojmoč (1999: 9), sta za to dve oteževalni okoliščini: (1) čas, ki ga je na voljo neprimerno manj kot pa v prostorsko obsežnejših državah, in (2) prostor, ki ne omogoča oblikovanja dovolj velikih svobodnih območij, na katerih je mogoče izvajati dodatno mobilizacijo in usposabljanje zadostnega števila borcev.

³⁴ Vojaški rok v skladu z odločitvijo Državnega zbora RS v primeru povečanja nevarnosti napada na državo, neposredne vojne nevarnosti oziroma po razglasitvi vojnega ali izrednega stanja traja tri mesece (ZVojD, 2002: 12875).

³⁵ Dosedanje razumevanje vojskovališča kot geografsko zaključenega in razpoznavnega prostora s prepoznavnimi dejavniki je zastarelo. Bodoče vojskovališče bo brez meja. Povsod bo. Dosedanje meje med vojaškim in nevojaškim območjem delovanja bodo izbrisane. Prostor ne bo več razdeljen na fronto in zaledje, vojno in nevojno območje ter ostale, do sedaj uveljavljene, razmejitev. Ker bo vojskovališče povsod, bomo tudi vsi v njem (Furlan, 2002: 19).

Po uveljavitvi poklicnega načina popolnjevanja SV se v RS ohranja institut ponovne vzpostavitve vojaške dolžnosti za primer izrednih razmer ali vojne. Temeljna funkcija te vzpostavitve je zagotovitev sistema pravočasnega dopolnjevanja in povečanja sil, kjer se povezujeta obseg in kakovost. Uvedba vojaške obveznosti lahko SV zagotovi ustrezno rezervno sestavo za nadomeščanje izgub, če ne bo preveč negativnih vplivov. Uspešnost izvajanja funkcij je neposredno odvisna od časa zaznavanja nevarnosti in priprav obrambnega sistema in je strateškega pomena za učinkovito zaustavljanje nasprotnika in onemogočanje agresije.

5.4 Koncept strateške rezerve Slovenske vojske

5.4.1 Namen oblikovanja strateške rezerve

Z ReDPROSV (2004: 10876) je določeno, da bo RS kljub pospešenemu procesu preoblikovanja SV ohranjala nekatere posebnosti na vojaškem področju kot je oblikovanje strateške rezerve kadrov, oborožitve in opreme. Ta rezerva, bo v primeru potrebe, omogočala nadomeščanje izgub in povečanje zmogljivosti vojske v skladu z nacionalnimi in zavezniškimi ocenami ogroženosti. Zato se bo ohranjala vojaška evidenca tako, da bodo strateške rezerve oblikovane z okoli 20.000 pripadnikov SV. Izvedene bodo tudi druge priprave z namenom, da bi bila lahko operativna zmogljivost teh sestav dosežena v dveh letih. Aktiviranje teh zmogljivosti bo temeljilo na politični odločitvi. Vojaško opremo in oborožitev za vzdrževanje teh zmogljivosti bo RS prikazovala v skladu s sprejetimi mednarodnimi pogodbami. Za upravljanje s strateškimi rezervami in njihovo aktiviranje bodo skrbela teritorialno razmeščena razvojna jedra. Ob povečani nevarnosti napada na državo oziroma v neposredni vojni nevarnosti ali ob razglasitvi vojnega ali izrednega stanja je možna tudi ponovna uvedba izvajanja vseh sestavin splošne vojaške obveznosti.

Iz navedenega izhajajo tudi določila trinajstega razvojnega cilja v SOPr, ki pravi, da bo RS za potrebe svoje obrambe pripravila koncept strateške rezerve kadra, oborožitve, opreme in streliva (t.i. strateška rezerva), ki bo v primeru potrebe omogočala nadomeščanje izgub in naraščanje vojaških kadrovskega potencialov v RS do 35.000 pripadnikov v obdobju enega leta (SOPr, 2005: 7). SV bo vzpostavila in ohranjala strateške rezerve oborožitve in opreme za okoli 20.000 pripadnikov poleg pokrivanja potreb vojne sestave (do 15.000 pripadnikov). Za upravljanje strateških rezerv bo odgovorna teritorialna komponenta logistike (SOPr, 2005: 18).

SV bo torej načrtovala sistem nadomeščanja izgub in potreb po povečanem obsegu skozi koncept strateške rezerve. Pri določenih usmerjevalnih dokumentov bi težko soglašali s tem, da gre za posebnost na vojaškem področju. SV trenutno nima rešenega temeljnega vprašanja nadomeščanja izgub, kaj šele povečanega vojnega obsega. Z ReDPROSV je določena operativna zmogljivost strateške rezerve za obdobje dveh let po sprejemu odločitve o vzpostavitvi teh zmogljivosti. V SOPr, ki ga je sprejela vlada julija 2005, je ta čas določen na eno leto. V novejšem dokumentu je torej določeno obdobje enega leta za razvoj zmogljivosti strateške rezerve. To je vsekakor bolj realno, predvsem z vidika zmožnosti prepoznavanja resnosti groženj nacionalni varnosti, omejenega časa za priprave in primerljivosti s tujimi rešitvami³⁶. Oblikovanje politike in sprejemanje odločitev o potrebi po aktiviranju teh zmogljivosti oziroma ustreznem vzpostavljanju sil, je neprimerno lažje eno kot pa dve leti pred morebitno vojaško agresijo.

Iz aktualne strukture SV ni razvidno, da bi obstojale kakršnekoli dopolnilne enote. Glede na izjavo poveljnika PSSV (Pišlar, 2005: 5) se področje delovanja VTP-jev, ki se nanaša na strateško rezervo, šele določa. V trenutni situaciji moramo glede uvajanja koncepta strateške rezerve upoštevati, da bodo naloge na področju razvoja zmogljivosti strateške rezerve prevzemala vojaškoteritorialna poveljstva postopoma. Koncept strateške rezerve bo izdelan do konca tega leta (2005) in postopoma uveljavljen (SOPr, 2005: 25). Nenazadnje moramo upoštevati dejstvo, da ima RS še vedno obvezno rezervo do leta 2010 in zato vsaj pogojno ustrezno kadrovske bazo za morebitno vzpostavitev dopolnilnih enot in enot povečanega obsega. To seveda ne pomeni, da ni potrebno vsaj na najvišji ravni izvesti vse postopke pri načrtovanju strateške rezerve. S prehodom SV na poklicni način popolnjevanja bo potrebno odstraniti vse morebitne dvome o potrebnosti kvalitetnih priprav, opredelitvi obveznosti in določitvi natančnejše strukture po aktiviranju strateške rezerve. To so postopki, ki jih bo SV morala opraviti v mirnodobnem času. Polno obrambno moč za vojaško obrambo RS lahko SV doseže samo s pomočjo rezervistov, ki morajo iti skozi daljše usposabljanje, vključno z bojnim usposabljanjem. Le na ta način lahko SV dejansko vzpostavi strateško rezervo, ki bo učinkovita v vseh predvidljivih okoliščinah.

³⁶ Za vsako grožnjo nacionalni varnosti, ki bi zahtevala uporabo oboroženih sil, ocenjujejo v Nemčiji, da jo bodo prepoznali vsaj eno leto vnaprej. Po zaznavi grožnje začne teči tako imenovani opozorilni čas, ki je v prvih šestih mesecih namenjen reševanju krize. Drugih šest mesecev obsega vojaško pripravljalni čas. Prva dva meseca sta namenjena povečanju stopnje bojne pripravljenosti z vpoklicem na vojaške vaje in usposabljanje. V zadnjih štirih mesecih se mobilizirani rezervisti, enote in poveljstva usposabljujejo za doseganje ustrezne stopnje bojne pripravljenosti za soočenje z nalogami (Luštrek, 1999: 48-49).

Podan je normativni okvir za vzpostavitev strateške rezerve, vse ostalo pa glede na to, da še ni določeno in da torej še ne moremo presojati ustreznosti rešitev, pušča prosto pot pri oblikovanju bolj podrobnega lastnega pogleda na koncept strateške rezerve. Ta pogled temelji le na podlagi primerljivih in znanih rešitvah v svetu z aplikacijo na uporabo v RS.

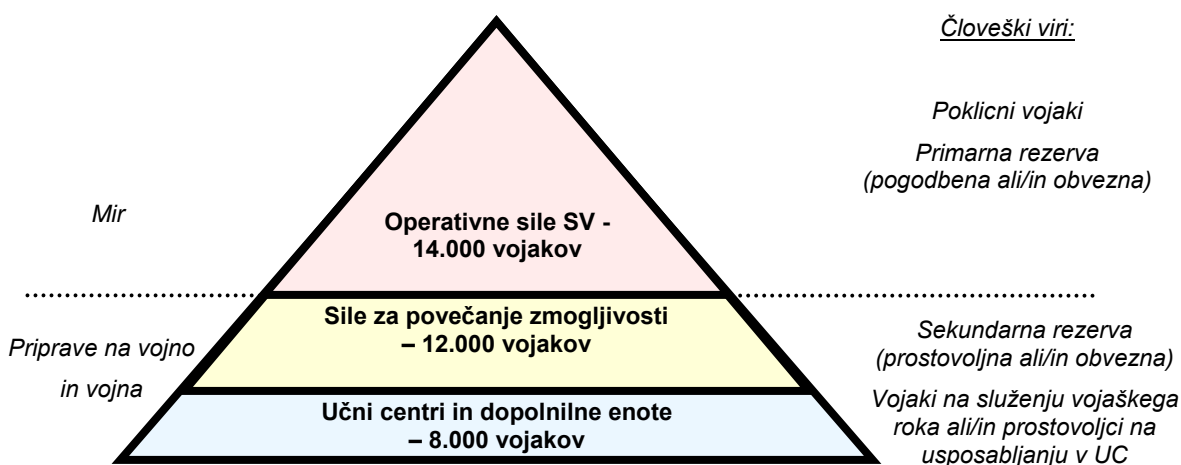
Za SV je optimalni sistem dopolnjevanja preko dopolnilnih enot in učnih centrov. Nadomeščanje izgub samo preko dopolnilnih enot je aktualno le krajše obdobje, ko je še dovolj vojakov obvezne rezerve in je njihova struktura še ustrezna. Takoj, ko bi ponovno uveljavili splošno vojaško obveznost, je nujno tudi formiranje ustanov, ki bi lahko sprejemale vojaško neusposobljene nabornike. Služenje vojaškega roka (90 dni) je torej pogojeno z delovanjem učnih centrov.

V nadaljevanju bo podrobneje predstavljen možni obseg strateške rezerve in obe njeni funkciji: (1) nadomeščanje izgub in (2) povečanje zmogljivosti SV.

5.4.1.1 Obseg in struktura strateške rezerve

Strateška rezerva 20.000 vojakov predstavlja primeren številčni okvir, ki zadostuje kriterijem zmožnosti in potreb SV. Operativne sile in strateška rezerva bi tako skupaj šteli 34.000 vojakov (14.000 pripadnikov operativnih sil in 20.000 pripadnikov strateške rezerve). Za nadaljnjo proučevanje je potrebno določen obseg strateške rezerve razdeliti na obseg dopolnilnih enot in obseg sil za povečanje zmogljivosti. Pri določanju deleža strukture, ki ima funkcijo nadomeščanja izgub v operativnih silah, se bomo zgledovali po primerljivih deležih dopolnilnih sil, uveljavljen skozi razna zgodovinska obdobja v tujih oboroženih silah. Delež teh sil se je gibal med eno četrtno in eno tretjino obsega vojske. Za SV bi torej primerjalno veljalo, da približno 8.000 vojakov predstavlja 25 % od skupnega povečanega vojnega obsega SV (34.000 vojakov). To je delež, ki nam predstavlja kvantitativno osnovo sistema dopolnjevanja. Možna so sicer odstopanja od tako zastavljenega razmerja, vendar ta ne morejo biti tako velika, da bi bistveno spremenila razmerja. Do velikega odstopanja bi hipotetično lahko prišlo v primeru, da se pričakuje totalna vojna ali napad na ozemlje RS z radikalnim ciljem, ki bi povzročil neprimerno večje izgube že v svojem prvem valu napada, kot so splošno priznani kriteriji izgub glede na minule spopade. Različne situacije (mir, priprave na vojno in vojna) pogojujejo sestavo SV in človeške vire, kot je to razvidno iz Slike 5.3.

Slika 5.3: Operativne sile SV, sile za dopolnjevanje in povečanje obsega

V obseg sil za nadomeščanje izgub so vključene tako dopolnilne enote kot tudi učni center (učni centri). Od skupnega števila 8.000 vojakov bi učni center lahko imel zmogljivost med dva in tri tisoč vojakov. To bi pomenilo, da bi skozi 90-dnevni program temeljnega vojaško strokovnega usposabljanja v enem letu šlo do 12.000 vojakov³⁷. Odvisno od nadaljnjega razpleta dogodkov pa bi lahko število vpoklicanih nabornikov povečevali in tako zadostili novim (skrajnim) potrebam.

Pri osnovni delitvi strateške rezerve (20.000 vojakov) na sile za povečanje zmogljivosti (12.000 vojakov) in sistem za nadomeščanje izgub (8.000 vojakov) ter nadaljnji delitvi na dopolnilne enote in učni center, se moramo zavedati, da nam to predstavlja le okvir za načrtovanje, ki poteka že v miru. Vsekakor to ni rešitev za vse možne situacije SV pri izvajanju vojaške obrambe na ozemlju RS, je pa osnova na kateri se lahko koncept strateške rezerve še naprej in bolj podrobno razvija.

5.4.1.2 Nadomeščanje izgub

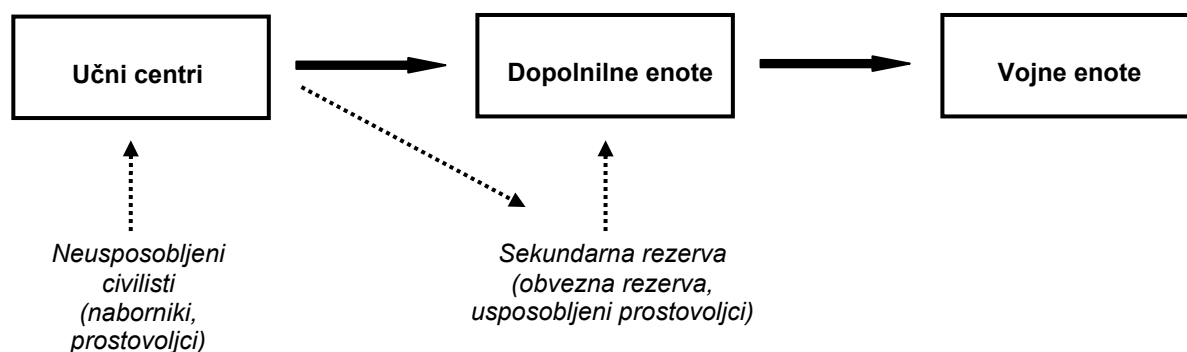
SV ni sposobna ohranjati svoje popolnjenosti brez ustreznega sistema nadomeščanja izgub. Izgube je možno nadoknaditi izključno z rezervno sestavo. Pri tem ni pomembno, ali je ta sestava pogodbena, ali obvezna, vsekakor pa je rezervna. Kot smo ugotovili, so rezerve poklicne vojske sorazmerno majhne. V primeru pričakovane uporabe operativnih sil je zato

³⁷ V času obveznega služenja vojaškega roka je bila največja (letna) napotitev v letu 1994 in sicer 12.283 nabornikov (Napotitev na služenje vojaškega roka, http://www.mors.si/pdf/2003/stanje_rvk_2.pdf, 5.9.2005).

nujno sprožiti tudi oblikovanje dopolnilnih enot iz strateške rezerve. Brez sistema dopolnilnih enot ni možno izvesti priprave rezervne sestave za vstop v vojne enote. Pri tem je potrebno opozoriti, da aktiviranje večjega dela operativnih sil SV pogojuje pravočasno aktiviranje sistema dopolnjevanja (delno ali v celoti). Pri relativno majhnih oboroženih silah, kot je SV, moramo v primerih agresije z radikalnim ciljem upoštevati, kot pravi Kotnik (1994: 117), da naj bi bile mirnodobne sile sposobne organizirati in izuriti na novo mobilizirano osebje, hkrati pa naj bi bile sposobne izvajati defenzivne operacije, dokler ne bi bile na novo mobilizirane sile sposobne za uporabo. Novo razumevanje vojskovališča seveda negativno vpliva na zadostnost časa za popolno izvedbo tega procesa.

Kot smo že ugotovili, se lahko dopolnjevanje izvaja, ko vojaška obveznost še obstoji (v celoti ali delno), ali pa je odpravljena. Dopolnilne enote je možno popolnjevati iz dveh virov: iz učnih centrov ali/in iz sekundarne rezerve. Proces dopolnjevanja, ki praviloma poteka v zaporedju učni center – dopolnilna enota – vojna enota, je razviden iz Slike 5.4.

Slika 5.4: Proces dopolnjevanja vojnih enot

Sistem dopolnjevanja SV, v primeru obstoja ali ponovne uvedbe vojaške dolžnosti, lahko poteka na dva načina: (1) preko popolnitve dopolnilnih enot z obvezno rezervo in (2) preko vpoklica nabornikov v učni center (učne centre). Oba načina se lahko izvajata sočasno, medtem ko je začetek procesa možen s prednostjo enega ali drugega. Pri prvi popolnitvi se lahko v dopolnilne enote mobilizirajo nekoč že usposobljeni pripadniki rezervne sestave³⁸, v učni center (učne centre) pa neusposobljeni naborniki. Značilnost prve popolnitve je v tem,

³⁸ Možne kategorije usposobljenih rezervistov v SV so: (1) vojaški obvezniki, ki so bili na obveznem služenju vojaškega roka, (2) prostovoljci, ki so služili vojaški rok na podlagi prostovoljne odločitve, (3) nekdanji pripadniki pogodbene rezerve, (4) nekdanji pripadniki stalne sestave in (5) prostovoljci.

da lahko usposobljeni državljani vstopajo v sistem dopolnjevanja neposredno v dopolnilne enote, medtem ko morajo neusposobljeni civilisti (naborniki) obvezno najprej na usposabljanje v učne centre. V nadaljevanju teče proces tako, da se vojake na služenju vojaškega roka, po skrajšanem 90-dnevnem usposabljanju, napoti v dopolnilne enote, kjer nadaljujejo bojno usposabljanje (predstavljajo primarno rezervo) ali pa postanejo nerazporejeni pripadniki sekundarne rezerve (samo v primeru, da so dopolnilne enote že ustrezno popolnjene). Sekundarna rezerva nam predstavlja vir za bodoče neposredno popolnjevanje dopolnilnih enot, medtem ko nam neusposobljeni naborniki predstavljajo vir za popolnjevanje učnega centra (učnih centrov).

V slučaju, da vojaška obveznost ne obstaja, je popolnjevanje neposredno pogojeno z odzivom prostovoljcev. Sicer pa se sam proces dopolnjevanja bistveno ne razlikuje. Neusposobljene prostovoljce bi vedno najprej usposabljali v učnem centru. Z usposobljenimi prostovoljci in tistimi, ki imajo obveznosti do SV (sekundarna rezerva), pa bi lahko neposredno popolnjevali dopolnilne enote.

Ker je doba za operativno zmogljivost teh sestavov predvidena za eno leto, je to tudi čas z naslednjimi značilnostmi:

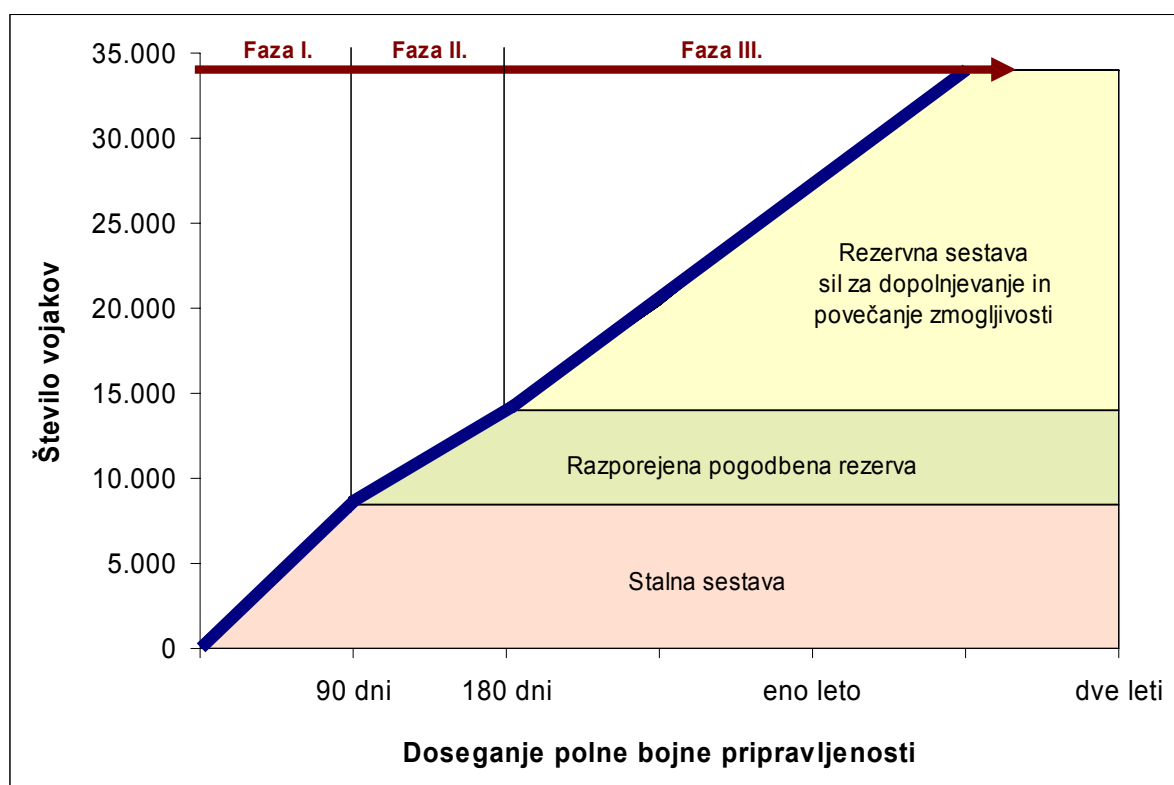
- Vsaj eno leto pred morebitnim napadom na ozemlje RS je potrebno zaznati nevarnost in sprožiti sistem oblikovanja dopolnilnih enot in učnih centrov;
- v tem času morajo učni centri usposobiti ustrezno število nabornikov ali/in prostovoljcev;
- dopolnilne enote morajo čimprej doseči ustrezno (prvo) popolnitev;
- eno leto je dovolj za doseg bojne usposobljenosti vojakov dopolnilnih enot.

5.4.1.3 Povečanje zmogljivosti Slovenske vojske

Strateška rezerva SV bo imela v primeru resnejšega vojaškega ogrožanja države ob funkciji dopolnjevanja tudi funkcijo povečanja zmogljivosti vojnih enot. Na ta način bo RS imela večjo vojaško silo, s katero se bo neprimerno lažje zoperstavila morebitnemu nasprotniku. Povečanje zmogljivosti se nanaša na povečan vojni obseg vojske. Mirnodobne operativne sile bi bile tako dopolnjene z novo formiranimi vojnimi enotami. Na ta način bo SV dosegla svoj polni vojni obseg, kot je to razvidno iz Slike 5.3 s podporo dopolnilnih enot in učnih centrov. Pri tem niso upoštevane kakršnekoli zavezniške sile, ki bi državi nudile pomoč pri obrambi njenega ozemlja.

Predlagani obseg, ki ga sestavljajo sile za povečanje zmogljivosti, predstavlja moč okoli 15 bataljonov ali treh brigad. Prvo popolnjevanje teh sil je v primeru, da vojaška obveznost ne obstoji, možno le s prostovoljci in osebami, ki so se dolžni odzvati v vojsko zaradi obveznosti, ki se po pogodbi še niso iztekle. V primeru splošne vojaške obveznosti se bi te sile popolnile najprej z usposobljenimi pripadniki obvezne rezerve, medtem ko bi nadaljnje dopolnjevanje potekalo iz dopolnilnih enot. Tako kot dopolnilne sile tudi za sile za povečanje zmogljivosti velja rok vsaj enega leta za doseg pripravljenosti za bojevanje. Naraščanje sil SV glede na doseg polne pripravljenosti za bojevanje je razvidno iz Slike 5.5.

Slika 5.5: Naraščanje sil SV za obrambo RS

5.4.2 Organizacijski vidiki strateške rezerve

Oblikovanje strateške rezerve poteka v dveh značilnih obdobjih. Prvo obdobje je obdobje načrtovanja in poteka v miru, medtem ko je drugo obdobje operativnega formiranja strateške rezerve, izvajanje funkcionalnih nalog in doseg sposobnosti za bojno delovanje. V nadaljevanju bom poskušal odgovoriti na ključna vprašanja, kdo je odgovoren za

načrtovanje, formiranje, usposabljanje in uporabo strateške rezerve, kje so možni viri in o potrebnosti mirnodobnih jeder.

Dopolnilne enote se glede na funkcijo sil za zagotovitev bojnega delovanja formirajo pri VTP-jih. Utemeljenost rešitve ni samo v namembnosti vojaško teritorialne komponente³⁹, temveč tudi v razporeditvi dopolnilnih enot v operativnem smislu. Za dejansko odločanje o dopolnjevanju vojnih enot iz navedenih virov je za SV najprimernejši centralizirani sistem, ki se vodi enotno iz PSSV na podlagi podatkov o izgubah in nadaljnji strategiji vodenja oboroženega boja. V fazi načrtovanja dopolnilnih enot se mora odločiti o obsegu in notranji strukturi (raznovrstnosti) enot, njihovem lociranju, zagotovitvi oborožitve, opreme in vadbenih sredstev, namestitvi in oskrbi, programih usposabljanja in ocenjevanju pripravljenosti.

V vsakem dopolnjevanju se bo SV srečevala z raznolikostjo manjkajočih VED-ov, kar zahteva od načrtovalcev vnaprejšnje predvidevanje strukture izgub⁴⁰ in možnosti za dopolnjevanje s primerljivimi in zamenljivimi VED-i rezervne sestave. Dopolnilne enote zato ne morejo biti popolnoma enake. Imeti morajo sposobnost nadomeščanja različnih strukturnih izgub, ki prvenstvo nastajajo v bojnih delih vojnih enot. Različne strukturne izgube zahtevajo ustrezno strukturirane dopolnilne enote, ki bodo optimalno zadostile različnim potrebam.

Iz Letnega poročila Ministrstva za obrambo za leto 2004 (2005: 14) na primer izhaja, da Načrt popolnitve s prostovoljno rezervo za leto 2004 ni popolnoma uresničen zaradi

³⁹ Vojaško teritorialne enote bodo namenjene za izvajanje nalog za varovanje ozemlja in vitalnih infrastrukturnih objektov, opravljanje nalog teritorialne logistike, delovanje pretežnega dela vojaške infrastrukture ter zagotavljanje pogojev za povečanje obsega in strukture sil nad z organizacijsko mobilizacijskim razvojem določenim obsegom (ReDPROSV, 2004: 10877). V letu 2007 bo izvedeno preoblikovanje vojaškoteritorialne komponente, spremenjena bo prostorska pristojnost VTP-jev, število poveljstev bo zmanjšano s šest na tri. Izdelana bo ocena ogroženosti in potreb, na njenem temelju pa bodo združena sedanja vojaškoteritorialna poveljstva (SOPr, 2005: 25). Glede na vojaškogeografske značilnosti RS, prihodnje naloge VTP-jev in perspektivno vojaško infrastrukturo bi bilo štiri ali pet VTP-jev bolj optimalno število.

Mobilizacija in usposabljanje bataljonov, s katerimi se kompenzirajo bojne izgube, je prioriteta tudi teritorialne komponente nemške vojske (IMDE, 1993: 2278).

⁴⁰ Na vrsto izgub vplivajo mnogi dejavniki, ki so medsebojno odvisni. Na obseg in vrsto izgub vplivajo: vrsta in količina uporabljene vojne tehnike, način bojevanja, trajanje vojne, razmerja med oboroženimi silami, pripravljenosti države, organizacije, usposobljenosti in izurjenosti vojske, stopnje bojne morale in psihofizične pripravljenosti, pogojih zemljišča in vremena ter sposobnosti sanitetne službe. Kakšne bodo izgube, je odvisno tudi od specifičnih okoliščin vsakega boja: velikost enote, operativne smeri, intenzivnosti in časa trajanja boja, vrste bojne razporeditve, faze boja, vrste ognjene podpore in drugo (Vojna enciklopedija 3, 1972: 347).

pomanjkanja kandidatov z ustrezno vojaško evidenčno dolžnostjo. Na podlagi zaznanih težav so zato razširili merila za posamezne vojaške evidenčne dolžnosti in tako izboljšali pogoje za uspešno popolnitev s pogodbenimi pripadniki leta 2005. Ob težavah s popolnitvijo z nekaterimi VED-i že v miru, lahko pričakujemo, da se bodo problemi v izvajanju dopolnjevanja enot še stopnjevali. Z različnimi VED-i popolnjene dopolnilne enote bodo le z velikim naporu uspele zadostiti pogojem za usposabljanje nekaterih specialnih VED-ov. Podobno bo problematična popolnitev v stratifikacijskem smislu, saj se bo v letih odmika od obvezništva slabšala struktura podčastnikov in častnikov rezervne sestave. Pregled različnih organizacijskih in funkcionalnih vidikov dopolnilnih enot je razviden iz Tabele 5.3.

Tabela 5.3: Organizacijski in funkcionalni vidiki dopolnilnih enot

Funkcija	Nosilec priprav in izvajanja	Naloga priprav	Sistem dopolnjevanja	Obstoj mirnodobnih jeder	Problemi
Dopolnjevanje enot, ki so imele bojne ali nebojne izgube.	VTP	Določiti obseg, strukturo in organiziranost sil, nosilce priprav in naloge, postopke za formiranje dopolnilnih enot ter zagotoviti oborožitev in druga materialna sredstva.	Centralizirani	Mirnodobna jedra v VTP	Zmožnost nadomeščanja različnih strukturnih izgub.

Načrtovanje formiranja učnega centra SV (učnih centrov) in njegovih organizacijskih enot, ki jih je potrebno vzpostaviti v primeru ponovne uvedbe splošne vojaške dolžnosti, bo imelo v prihodnje vedno večji pomen. Organizacijski in funkcionalni vidiki učnih centrov so razvidni iz Tabele 5.4.

Tabela 5.4: Organizacijski in funkcionalni vidiki učnih centrov

Funkcija	Nosilec priprav	Nosilec izvajanja	Naloga priprav	Sistem napotitev	Obstoj mirnodobnih jeder	Problemi
Usposabljanje vojakov na služenju vojaškega roka (90 dni).	CDRIU	PSSV / VTP	Določiti obseg in strukturo učnega centra, nosilce priprav in naloge ter vsebino usposabljanja. Zagotoviti oborožitev, učna, vadbena in druga materialna sredstva.	Centralizirani	Ne	Usposabljanje določenih VED-ov.

V namembnosti CDRIU⁴¹ predvsem pa njenega centra za usposabljanje najdemo utemeljitev, da je priprave za formiranje takšnega učnega centra najboljše podeliti v pristojnost CDRIU. Pomembna argumenta za to sta že potekajoče usposabljanje v miru in predvsem razpoložljiva kadrovska baza, ki je v drugih subjektih SV ne moremo uporabiti, ker so namenjeni bojnemu delovanju ali zagotovitvi in podpori bojevanja. Odgovornost za priprave pa ne pomeni, da v primeru ponovne uvedbe služenja vojaškega roka ne bo vodenje teh struktur v pristojnosti VTP-jev. Služenje vojaškega roka v učnem centru (učnih centrih) bo potekalo pospešeno (90 dni). Pri načrtovanju raznolikosti VED-ov, ki jih potrebuje sistem dopolnjevanja vojnih enot, pa je podobna situacija kot pri dopolnilnih enotah. Za nekatere VED-e ne bo praktičnih možnosti za usposabljanje, ker bodo enote, kjer se lahko izvaja specialistični del, na bojnih nalogah. Za usposabljanje okoli 2.000 vojakov na služenju vojaškega roka tudi ni razlogov, da bi bilo na eni lokaciji. Od tega nas odvrta že samo število. Koncentracija pa ni primerna tudi iz vojaško taktičnih razlogov.

Sile za povečanje zmogljivosti predstavljajo za SV strateško okrepitev, ki ima funkcije: (1) okrepitve VTP-jev pri nadzoru teritorija in obrambe pomembnih lokacij, (2) povečanje zmogljivosti operativnih enot in (3) oblikovanje novih enot na taktični ravni. Organizacijski in funkcionalni vidiki sil za povečanje zmogljivosti SV so prikazani v Tabeli 5.5.

Tabela 5.5: Organizacijski in funkcionalni vidiki sil za povečanje zmogljivosti SV

Funkcija	Nosilec priprav	Naloge priprav	Obstoj mirnodobnih jeder	Problemi
Okrepitev VTP-jev pri nadzoru teritorije in obrambe pomembnih lokacij, povečanje zmogljivosti operativnih enot in oblikovanje novih enot na taktični ravni	PPSV / VTP	Določiti obseg, strukturo in organiziranost sil, nosilce priprav in naloge, postopke za povečanje zmogljivosti ter zagotoviti oborožitev in druga materialna sredstva.	Kadrovsko povečanje obstoječih formacij v PSSV, PP in VTP ali oblikovanje mirnodobnih jeder do ravni VTP-jev.	Velikost in raznovrstnost enot, omejenost materialne popolnitve.

⁴¹ Temeljna naloga centra je izvajanje programov: (1) temeljnega vojaškostrokovnega usposabljanja kandidatov za vojaške osebe in vojake na prostovoljnem služenju vojaškega roka in (2) osnovnega in dopolnilnega vojaškostrokovnega usposabljanja vojakov in mornarjev za pridobitev vojaške evidenčne dolžnosti. Center sodeluje pri izvajanju programov vojaškostrokovnega usposabljanja poveljstev, enot in zavodov SV, pri razvoju sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja v SV in pri razvoju programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja v SV. V centru poteka temeljno in osnovno vojaškostrokovno usposabljanje (Center za usposabljanje, <http://www.slovenskavojska.si/poklicna/enote/pdriu/cu.htm>, 8. 9. 2005).

Dva osnovna problema sil za povečanje zmogljivosti sta (1) obseg oziroma velikost enot in (2) raznovrstnost enot. Pri reševanju prvega problema lahko ugotovljamo, da je enota ravni bataljona tista osnovna bojna enota, ki predstavlja primeren modul za oblikovanje brigad. Glede na razpoložljivi obseg sil za povečanje zmogljivosti je primerno, da se oblikujeta dve enoti brigadne ravni (kar lahko utemeljujemo z viri popolnjevanja in vojaško taktičnimi razlogi)⁴². Pomembno vprašanje je tudi, pri katerem poveljstvu se lahko brigadi formirata oziroma komu se lahko podeli odgovornost za vodenje aktivnosti formiranja. Glede na bodočo strukturo SV je to gotovo naloga za PSSV, ki bi lahko del obveznosti prenesla na nižje ravni. Ne glede na rešitve pri nalogah formiranja brigad je možno del kadra stalne sestave iz CDRIU prerazporediti v novi brigadi, ker obstaja kar nekaj razlogov, da bo delovanje CDRIU takrat zmanjšano in podrejeno vojaški obrambi države.

Za povečanje zmogljivosti VTP-jev so primernejše enote manjših formacijskih sestavov⁴³. To sta lahko samostojni vod, predvsem pa samostojna četa. Glede na modularni princip organizacije enot pri VTP-jih lahko z dopolnjevanjem dokaj hitro okrepiamo formacijsko strukturo navedenih enot do ravni odreda. Odred, ki predstavlja enoto velikosti okrepljene čete oziroma oslabiljenega bataljona, pa se je pogosto pojavljal v strukturi TORS in SV.

Način bojnega delovanja pri obrambi ozemlja RS vpliva na raznovrstnost ne samo sil za povečanje zmogljivosti, temveč tudi dopolnilnih enot. Potrebe po raznovrstnosti bodo morale biti zbrane in določene na operativni ravni. Nedvomno bo glavni poudarek pri načrtovanju raznovrstnosti na popolnitvi dolžnosti za protipehotni, protioklepni, protidesantni in protidiverzantski boj, v nekoliko manjši meri pa na ostalih sestavinah boja na kopnem ter zmogljivostih za učinkovito delovanje operacij v zračnem prostoru in delovanju na morju in pod njim. Gotovo ima pomemben vpliv na raznovrstnost enot tudi dejanska možnost materialne popolnitve, ki je za razširjeni obseg SV omejena.

Osnovna vprašanja strateške rezerve so povezana tudi z obstojem ali neobstojem mirnodobnih jeder. Če smo potrebo po kvalitetnem pravočasnem načrtovanju strateške

⁴² SV bo sposobna za obrambo nacionalnega ozemlja v enem letu organizirati združeno taktično enoto brigadne ravni, ki bo sposobna izvajati vse kopenske oblike delovanja v sestavi višje enote zavezništva in ob ognjeni podpori zaveznikov oziroma dve združeni taktični enoti brigadne ravni v daljšem časovnem obdobju (ReDPROSV, 2004: 10875).

⁴³ Vojaškoteritorialne enote bodo organizirane v samostojne vode in čete, namenjene vzdrževanju in varovanju objektov in kritične infrastrukture, bojnemu nadzoru ozemlja in izvajanju inženirskih nalog (SOPr, 2005: 32).

rezerve že utemeljili, nam ostaja še drugi del odgovora, ali načrtovanje uvrstiti med redne naloge poveljstev in enot SV ali pa že v miru oblikovati mirnodobna jedra, ki bodo odgovorna za priprave. Priprave so v prvi vrsti kadrovske, materialne in operativne. Vzrokov za oblikovanje mirnodobnih jeder vsekakor ne najdemo pri oblikovanju učnega centra (učnih centrov), ker je to namenska naloga centra za usposabljanje. Drugače pa je pri dopolnilnih enotah in silah povečane zmogljivosti, kjer gre za večji obseg nalog, ki jih je potrebno opraviti pred in po formiranju teh enot. Za rešitev problema obstajata dve možnosti: (1) da se kadrovske povečajo formacije v PSSV, PP in VTP-jih ali (2) da se vzpostavi organizacijska struktura, ki se bo s problemom ukvarjala od najvišje ravni do ravni VTP-jev. Slednje je bližje tudi rešitvi, ki je zajeta v Koalicijski pogodbi, kjer se koalicija zavezuje, da bo oblikovala prostovoljne enote domovinske obrambe z majhnim poklicnim jedrom⁴⁴. Od manjših mirnodobnih jeder lahko pričakujemo boljše rezultate. Razloga sta vsaj dva: (1) mirnodobna jedra so organizacijsko že v miru vpeta v vojaško strukturo in omogočajo lažji prehod na kasnejše povečanje sil in zagotavljanje sistema dopolnjevanja, ter (2) zagotavljajo stalno ukvarjanje s problematiko strateške rezerve.

⁴⁴ Koalicija se zavezuje, da bo oblikovala prostovoljne enote domovinske obrambe z majhnim poklicnim jedrom, ki bodo imele v primeru dolgoročnega poslabšanja strateškega varnostnega okolja ključno vlogo pri razvoju dodatnih, dopolnilnih obrambnih zmogljivosti (Koalicijska pogodba o sodelovanju v Vladi Republike Slovenije za mandat 2004 – 2008, 2004: 62-63).

6 ZAKLJUČEK

S članstvom RS v Severnoatlantskem zavezništvu in Evropski uniji so bili doseženi strateški cilji. Po vstopu v Nato, 29. marca 2004, se je aktivnost Republike Slovenije pri krepitvi mednarodnega miru povečala. Slovenija je začela sodelovati v operacijah kriznega odzivanja, ki vključujejo operacije v podporo miru in humanitarne operacije, vključuje pa se tudi v nadaljnji razvoj vojaških zmogljivosti EU. Ob prispevanju k mednarodnemu miru, varnosti in stabilnosti ostaja osnovno poslanstvo SV preprečevanje katerekoli vrste agresije ter ustrezen odgovor na vojaško agresijo, če do nje pride.

Kljub vstopu RS v sistem kolektivne obrambe mora RS ohranjati in razvijati primerne sposobnosti za izvajanje vojaške obrambe na ozemlju RS. Možnosti, da se bo morala SV zoperstaviti napadom z radikalnimi cilji, ni mogoče povsem izključiti. Zagotavljanje sposobnosti za izvajanje vojaške obrambe RS zahteva od SV nenehno dograjevanje in prilagajanje novim potrebam, zahtevam in izzivom mednarodnega in domačega okolja. Ob zmanjševanju svojih vojaških potencialov mora SV ohranjati zmogljivosti tudi za primer dolgotrajnega poslabšanja razmer. V ta namen bo SV razvila dodatne sile skozi koncept strateške rezerve.

SV sledi razvoju poklicnega sistema popolnjevanja, ki predstavlja vse bolj prevladujoč način v evropskih državah. Poslovala se je od svoje masovnosti in stopila na pot od količine h kakovosti. Kader za SV se bo torej zagotavljal na način poklicne popolnitve, dopolnjene s prostovoljno rezervo. SV bo z letom 2010 dokončno prešla od obvezništva na prostovoljnost. Pred SV sta dve značilni obdobji: (1) do leta 2010, ko se bo znebila obvezništva in se bo popolnila s prostovoljnim kadrom, in (2) po letu 2010, ko bo morala ohranjati in nadgrajevati doseženo raven mirnodobne popolnitve.

Spremembe v načinu popolnjevanja SV v miru vplivajo na dopolnjevanje SV v izrednih razmerah ali vojni. Eden izmed problemov poklicnih oboroženih sil je kadrovsko področje. Ob težavah, ki nastopajo pri mirnodobnem zagotavljanju kadra za poklicno sestavo in zagotavljanju zadostnega števila kakovostnega kadra za rezervno sestavo, je tudi sorazmerno majhna rezerva. Ta rezerva praviloma ne zadošča za dopolnjevanje vojnih enot v dolgotrajnih spopadih. Še večje težave pri nadomeščanju izgub ima najemniški način. Pri obvezniškem in kombiniranem sistemu popolnjevanja, ki razpolagata z velikimi rezervami

vojaško usposobljenega kadra, se problem zadostnih sil za dopolnjevanje ne pojavlja. V ospredje stopa bolj problem kakovosti rezervne sestave. Načini popolnjevanja v miru torej ustvarjajo različno rezervo vojaško usposobljenih oseb, ki jih lahko uporabimo za dopolnjevanje izgub. Odvisnost rezerve ni samo od količine, temveč tudi od kakovosti. Z rezervo vojaško usposobljenih oseb, ki se pojavlja ob operativnih silah, se izraža vpliv na zmožnost nadomeščanja izgub. Na podlagi navedenih dejstev lahko potrdim izvedeno hipotezo, ki pravi, da *različni načini popolnjevanja oboroženih sil v miru neposredno vplivajo na obseg in kakovost nadomeščanja kadrovske izgub vojnih enot v uporabi.*

V RS se ohranja dolžnost služenja v rezervni sestavi do konca leta 2010. Za to obdobje je značilen kombinirani način popolnjevanja SV. V nalogi smo ugotovili, da so možnosti za dopolnjevanje in povečanje obsega SV v tem času ugodne. Obstaja institut obvezne rezerve, ki je bila izurjena po letu 1991. Povsem drugačno pa bo stanje rezerv po letu 2010, ko bo SV postala poklicna vojska, ki se bo dopolnjevala samo s prostovoljno rezervo. Za poklicno vojsko smo že ugotovili pomanjkljivost, da ne ustvarja dovolj rezerv za dopolnjevanje. Prehod na poklicno vojsko ima torej za SV tudi negativne posledice, saj bo v tem obdobju odvisna od prostovoljne (sekundarne) rezerve. SV še ni razvila obveznosti prostovoljne rezerve, da se po preteku pogodbeno dogovorjenega roka za določeno obdobje obveže sodelovati v sekundarni rezervi. Enako je z osebami, ki prostovoljno služijo vojaški rok. Zadrževanje v rezervi tudi ni urejeno za poklicne pripadnike SV. Dopolnjevanje je torej v celoti odvisno od prostovoljnosti. Šele s ponovno uvedbo obveznosti služenja v rezervni sestavi bi navedene strukture vojaško usposobljenih oseb predstavljale pomemben vir dopolnjevanja. S časovnim odmikom od obvezništva bi postajala struktura državljanov, ki so služili v obvezni rezervi, neuporabna za dopolnjevanje in bi prilive kadra lahko zagotavljali le preko usposabljanja novih novincev. Hkrati se z dopolnjevanjem iz sekundarne rezerve izbor in kakovost kadra, ki je na voljo za razporeditev na vojaške dolžnosti, manjša. S tem sem potrdil naslednjo izvedeno hipotezo, da le *ponovna uvedba vseh sestavin vojaške dolžnosti zagotavlja zadovoljive kadrovske zmožnosti za dopolnjevanje SV v primeru izvajanja vojaške obrambe.*

RS za potrebe vojaške obrambe razvija oborožene sile, ki bodo dosegle ciljne zmogljivosti leta 2010. Takrat bo SV razvila obseg 14.000 pripadnikov vojne sestave, ki ga bo pripravljala in popolnjevala v miru. Navedena moč SV, brez izrazite vojaške podpore zavezništva, ne zadošča za vojaško obrambo RS v primeru napada z radikalnim ciljem. Da bi

SV zmogla zaustaviti ali vsaj bistveno otežiti prodor nasprotnika in nadomestiti nastale izgube, je RS v svojih usmerjevalnih dokumentih predvidela oblikovanje strateške rezerve kadrov, oborožitve in opreme. Koncept strateške rezerve je šele v razvojni fazi. Kakršnokoli angažiranje operativnih sil povzroči izgube v SV. Bojne ali nebojne izgube mora čimprej v zadovoljivem obsegu in čimbolj kakovostno nadomestiti. Kot rešitev se ponuja nadomeščanje z rezervno sestavo preko dopolnilnih enot in učnih centrov. Prve bi služile za dousposabljanje in bojno pripravo kadra, druge pa za usposabljanje novincev na služenju vojaškega roka. Ta sistem dopolnjevanja je znan iz primerov tujih oboroženih sil, kjer je predstavljal osnovno obliko dopolnjevanja vojnih enot v različnih vojnah. Preko takega sistema lahko SV v daljšem obdobju pripravi dovolj kadra, ki ga ne bo izpostavljala zaradi nepripravljenosti. Dopolnjevanje je odvisno od značaja morebitnega spopada. Za SV bo izredno težavno zagotoviti ustrezne VED-e, saj se pojavljajo določene težave že v miru. Druga naloga strateške rezerve je razvoj vojnih enot, s katerimi bodo dosežene potrebne vojaške zmogljivosti. Njihova struktura mora biti vnaprej načrtovana. Sistem strateške rezerve je odvisen od pravočasnega zaznavanja nevarnosti napada na državo in teže dolgoročnega poslabšanja razmer. Kompleksnost postopkov zahteva oblikovanje razvojnih jeder na različnih ravneh SV, ki bodo imela jasno določeno odgovornost in naloge. Pred njihovim oblikovanjem je potrebno najprej razčistiti konceptualne probleme strateške rezerve. V izvedeni hipotezi sem postavil trditev, da bo *samo načrtno in pravočasno oblikovanje strateške rezerve SV jamstvo za ustrezno nadomeščanje izgub in povečanje zmogljivosti vojske pri vojaški obrambi ozemlja RS*. Pomen, ki ga ima ohranjanje vzdržljivosti za vsako vojsko in pomen povečanih zmogljivosti za obrambo RS še posebej, potrjujeta delovno hipotezo. Le dobre konceptualne rešitve na strateški ravni in kvalitetne priprave na izvedbeni ravni bosta porok za vodenje učinkovite in uspešne vojaške obrambe ozemlja RS.

Na podlagi potrditve izvedenih hipotez lahko potrdim splošno hipotezo, da *namreč vzdrževanja ustrezne kadrovske popolnjenosti SV pri izvajanju vojaške obrambe na ozemlju RS ni mogoče zagotoviti brez vzpostavitve učinkovitega sistema dopolnjevanja*. Že v obdobju, ko je težišče usmerjeno v pridobivanje kadra za prehod na poklicni način popolnjevanja, bo morala SV (1) razčistiti razvojne dileme, kako vzpostavljenim operativnim silam zagotavljati vzdržljivost tudi v primeru bojnega delovanja, (2) oblikovati razvojna jedra, podeliti odgovornost in izdelati načrte ter (3) dejansko vzpostaviti sistem nadomeščanja kadrovske izgube, ki bo imel dolgoročno veljavo.

7 VIRI

Samostojne publikacije:

1. Adanić, Stjepan; Tatalović, Siniša (1993): Oružane snage – novačenje i mobilizacija. Zagreb: Otvoreno sveučilište.
2. Clausewitz, Carl von (2004): O vojni. Ljubljana: Studia humanitatis.
3. Grizold, Anton (1999): Obrambni sistem Republike Slovenije. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
4. Grizold, Anton; Ferfila, Bogomil (2000): Varnostne politike velesil. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Kotnik, Igor (1994): Primerjalna analiza naborniškega in poklicnega popolnjevanja oboroženih sil z vojaki v Evropi in Severni Ameriki. Magistrska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Kotnik – Dvojmoč, Igor (2002a): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Švajncer, Janez J. (1998): Vojna zgodovina. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
8. Žabkar, Anton (2003a): Marsova dediščina, Temelji vojaških ved, 1. knjiga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Žabkar, Anton (2004): Marsova dediščina, Metode in smeri razvoja, 2. knjiga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Članki v revijah oziroma zbornikih:

10. Bowyer, Richard (1999): Dictionary of military terms. Teddington: Peter Collin Publishing.
11. Furlan, Branimir (2002): Vojna brez omejitev. Revija Obramba, letnik 34, številka 1. Ljubljana: Defensor.
12. Garb, Maja (2002): Demobilizacija in družbena reintegracija vojaškega osebja v državah srednje in vzhodne Evrope. V Malešič, Marjan (ur.): Nacionalna in mednarodna varnost – Iz obramboslovnih raziskav III. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Haltiner, Karl W. (1998): The definite end of the Mass Army in Western Europe? *Armed Forces&Society*, Vol. 25, No. 1.

14. Jelušič, Ljubica (2003): Defence Reforms in Slovenia 1991-2001. V Grizold, Anton (ur.): Security and cooperation in Sheastern Europe. Ljubljana: Faculty of Social Sciences.
15. International Military and Defense Encyclopedia (1993). Washington: Brassey's (US).
16. Kernic, Franz; Callaghan, Jean M. (2003): Conscription Versus All-Volunteer Force: The Case of Austria. V Malešič, Marjan (ur.): Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
17. Knific, Boris (2004): Poslej samo še evidentiranje. Revija Obramba, letnik 36, številka 3. Ljubljana: Defensor.
18. Kotnik – Dvojmoč, Igor (1998): Nekateri vidiki preoblikovanja Slovenske vojske. V Grizold, Anton (ur.): Perspektive sodobne varnosti – Iz obramboslovnih raziskav II. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Kotnik – Dvojmoč, Igor (1999): Samoizbirna obrambno-zaščitno-varnostna obveznost. Revija Obramba, letnik 31, številka 10. Ljubljana: Defensor.
20. Kotnik – Dvojmoč, Igor (2002b): Pomen in vloga rezervne sestave oboroženih sil najrazvitejših industrijskih držav. V Malešič, Marjan (ur.): Nacionalna in mednarodna varnost – Iz obramboslovnih raziskav III. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Luštrek, Tomaž (1999): Predstavitev koncepta rezervistov zveznih oboroženih sil ZRN. Vojstvo, številka 6. Ljubljana: MORS.
22. Moskos, Charles C. (2000): Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm. V Moskos, Charles C.; Williams, John Allen; Segal, David R. (ed.): The postmodern Military. New York: Oxford University Press.
23. Pišlar, Marko (2005): Večjih sprememb v strukturi SV letos ne bo (intervju s kapitanom Renatom Petričem). Revija Slovenska vojska, letnik 13, številka 4. Ljubljana: MORS.
24. Priročnik o zvezi Nato (2001). Brussels: Nato Office of Information and Press.
25. Robertson, David (2001): Modern Tehnology and the Future of the Soldier. V Gärtner, Heinz; Hyde-Price, Adrian; Reiter, Erich (ur.): Europe's New Security Challenges. London: Lynne Rienner Publishers.
26. Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
27. Vegič, Vinko (2003): Najbolj zaželen najmanj potreben. Revija Obramba, letnik 35, številka 12. Ljubljana: Defensor.
28. Vegič, Vinko (2000): Ali v Evropi pojutrišnjem ne bo več nabornikov? – Profesionalizacija vojsk evropskih držav in njene meje. Revija obramba, letnik 32, številka 10. Ljubljana: Defensor.

29. Veliki splošni leksikon v osmih knjigah (1997). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
30. Vojaški slovar (2002). Predelana in dopolnjena izdaja. Korošec, Tomo, predsednik uredniškega odbora. Ljubljana: MORS.
31. Vojna enciklopedija 2 (1971). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
32. Vojna enciklopedija 3 (1972). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
33. Vojna enciklopedija 7 (1974). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
34. Vojna enciklopedija 8 (1974). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
35. Vojna enciklopedija 10 (1975). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
36. Žabkar, Anton (2003b): Operacija "Iraška svoboda". Revija Obramba, letnik 35, številka 5. Ljubljana: Defensor.
37. (2003). Zadnja generacija nabornikov. Revija Slovenska vojska, letnik 11, številka 16. Ljubljana: MORS.

Dokumenti:

38. FM 101-5 Staff Organization and Operations (1997). Washington: Headquarters Department of the US Army.
39. Furlan, Branimir; Božič, Dobran (2000): Pravila štabnega dela. Ljubljana: MORS, Center vojaških šol.
40. Navodilo o načrtovanju aktivnosti za primer ponovne uvedbe vojaške dolžnosti (2005). Ljubljana: MORS, številka 017-04-2/2005-1, z dne 22. 2. 2005.
41. Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2004). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 89/ 2004.
42. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2001). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 56 /2001.
43. Splošni dolgoročni programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2001). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 97/ 2001.
44. Srednjeročni obrambni program 2005 – 2010 (2005). Ljubljana: MORS, št. 802-00-1/2004-89, z dne 22. 6. 2005.
45. Strateški pregled obrambe 2002/ 2003, z vizijo razvoja do leta 2015 (2004). Ljubljana: MORS, št. 802-00-15/2003-19, z dne 12. 3. 2004.
46. Uredba o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske (2002). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 95/ 2002.
47. Uredba o obrambnih načrtih (2004). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 11/ 2004.

48. Uredba o prostovoljnem služenju vojaškega roka (2003). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 81/2003.
49. Uredba o kriterijih za razporejanje državljanov (2004). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 80/2004.
50. Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o pogodbenem opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske (2004). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 122/2004.
51. Ustava Republike Slovenije (1994). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
52. Zakon o obrambi (2004). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 103/2004.
53. Zakon o vojaški dolžnosti (2002). Ljubljana: Ur. l. RS, št. 108/2002.

Internetni viri:

54. Canadian Forces Joint Doctrine for Mobilization (2002). Dostopno na http://www.dcds.forces.ca/jointDoc/docs/cfJDFM_e.pdf (8. avgust 2005)
55. Center za usposabljanje (2005). Dostopno na <http://www.slovenskavojska.si/poklicna/enote/pdriu/cu.htm> (8. september 2005).
56. Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Manpower Mobilization and Demobilization (1998). Dostopno na http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp4_05_1.pdf (14. september 2005).
57. Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2004 (2005). Dostopno na http://www.mors.si/pdf/2005/letno_porocilo_MO_2004.pdf (27. junij 2005).
58. Koalicijska pogodba o sodelovanju v Vladi Republike Slovenije za mandat 2004 – 2008 (2004). Dostopno na <http://www.nsi.si/nsi/dokumenti/KP.pdf> (27. junij 2005).
59. Napotitev na služenje vojaškega roka (2003). Dostopno na http://www.mors.si/pdf/2003/stanje_rvk_2.pdf (5. september 2005).
60. Slovenska vojska (2005). Dostopno na <http://www.slovenskavojska.si/> (14. avgust 2005).